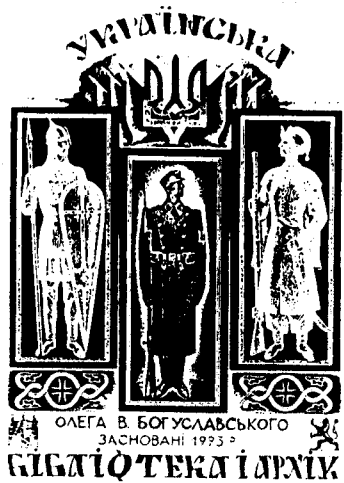


**БОГ  
ДАН**

**БОЙ-  
ЧУК**

**ВІРШІ**

**ВИБРАНІ І  
ПЕРЕДОСТАНІ**



**Вірші, вибрані й передостанні**

**Bohdan Boychuk**

**Богдан Бойчук**

**Poems  
Selected and Next to the Last**

**Вірші,  
вибрані й передостанні**

**diasporiana.org.ua**

**Published by Sučasnist**

**New York**

**1983**

**В-во Сучасність**

**Нью-Йорк**

**1983**

## Апологія автора

Приймаючи настанову, що твір мистецтва ніколи не завершений абсолютно, автор втручався в майже кожную поезію, але зберігав при тому первісні її властивості.

Крім вибраних віршів з ранніх збірок — "Час болю", "Спомини любови", "Вірші для Мехіко", "Мандрівка тіл" і "Подорож з учителем" — ця книжка включає також вибрані вірші з таких недрукованих збірок: "Заклинання", "Вибрані дороги", "Людина і", "Любов у трьох часах" та з розділу "Передостанні вірші".

Автор вважає, що вибрані в цій збірці поезії та їх версії становлять основу його доробку. Виключені речі були лише "бічним продуктом" в процесі становлення. Така була його дорога до себе. Автор волів би, звичайно, щоб та дорога була інакша. Але не всі дороги можна вибирати.

*Ріго Парк, 1982*

Обкладинка  
Любослава Гуцалюка

---

Copyright © 1983 by Bohdan Boychuk

Library of Congress Catalog Card Number: 83-60214

**Час болю**  
(1957)

■  
*Десь суть була,  
осталися одгадки,  
десь дім стояв,  
та як його знайти?*

Мій шлях  
неждано виховзнув  
спід ніг,  
піском розлився  
в безконечність.

Я йшов  
і по коліна груз  
в темноті.  
На грані світляних років  
являвся часом день,  
і час від часу зірка  
падала комусь  
в долоні.

Так:  
десь дім стояв,  
а, може, не стояв;  
була десь ціль,  
а, може, не було.

Я йшов кудись  
і знав:  
мій шлях — нікуди;  
я йшов і знав:  
мій хід — життя.

## Дві пісні

I.  
Я бачу все:  
час зморшками обличчя зриє,  
а теплі коси  
вкриє іней  
незчисленних зим.

Я бачу...

Висохлі уста,  
як листя, шелестітимуть  
незрозуміло.  
В очах — не ласка,  
тільки біль.

Я бачу і люблю.

II.  
присіла,  
розклавши коліна,  
взяла у долоні  
вагітність.

спроквола лягла.

в утробі  
тремтіла дитина,  
по ній  
розливалася  
млюсть.

і знала:  
спочатку був біль,  
а не слово.

кінець буде біль.

## Селянин

Ішов ріллею.  
Срібна голова  
звисала між плечима.  
Обличчя  
боронами зрите,  
і борозни в ногах.

Ішов.  
У жмені репаній  
останній клаптик неба,  
у серці  
грудка чорнозему.  
А сонце розливалось  
під босими ногами  
і пекло.

Упав хрестом.  
Клаптик неба  
виховзнув з руки.  
Торкнув устами  
поно чорної землі  
і почорнів.

## Поезія

Нестерпне світло  
перетяло груди,  
і в серце врізалось  
слово.

І до кінця твого  
болітиме  
затерпле  
тіло,  
а в жилах синьо  
пульсуватиме свідомість:  
ти живеш.

## Поет

(Тодосеві Осьмачці)

Ціле життя  
він груз  
в самотності —  
з очима білими,  
як дим.

Із каламутних вод  
витягував слова  
і кидав  
на людей.

## Пісня жінки

Як зливу слів, як бурю кіс,  
ридання розпустила:  
де гострий зір,  
де сміх шорсткий,  
де муж,  
що я любила?

Він був, як вітер, як роса,  
на босі ноги в жнива:  
терпкавість уст,  
тверді слова,  
був муж,  
що я любила.

Він землю полюбив, пішов,  
радій, розлуку зиза,  
вгинався шлях,  
вгинав жита  
той муж,  
що я любила.

## Вірність

По стовчених колінами ліжках,  
по перепитих чашах,  
по стисках зимних, як гадюки, рук —  
ти повернулася до мене, принесла  
у серці, як у дзбані, сльози  
і тиху вірність  
на руках.

Я взяв тоді тебе  
і вірність,  
як беру життя,  
і відійшов.

Бо, як останеться пороша  
і земля,  
як пересохнуть сльози —  
яснітиме єдина вірність  
на руках,  
і з нею ти.

## Матері

І.  
Прив'ялий куц бузка  
і грудку глини.

Більш нічого.

За все:  
за передертий крик  
на ложі родження  
і смерти,  
за біль,



що омотав утробу,  
за стогін,  
скривлені уста,  
і за дитя в твоїх колінах,  
що бризнуло плачем.  
За все.

II.  
Руками,  
як сухі гилляки,  
каміння буднів кидала,  
одна,  
а біля ніг  
їжачилось,  
гарчало,  
голодною собакою  
життя.

III.  
Слід чорних брів її  
журчали сльози,  
падали на мене  
і пекли.

Як викричати  
сльози материні,  
як вистогнати пісню  
про кістяк,  
про жовті руки,  
про червоний кашель,  
і про щось тепле в грудях,  
як любов?

IV.  
Я бачив Богородицю над нею,  
я бачив схилений на шибу мирт  
і чорні двері.

V.  
І я приніс тоді  
прив'ялий куш бузка  
і грудку глини.

Більш нічого.

Бо в мене: тільки жаль,  
бо в мене: лиш червоний кашель,  
і ще щось тепле в грудях,  
як любов.

#### **Жнива**

Мідь мускулів нап'ята  
на косах і серпах,

солоним потом  
скроплена земля.

Жінки вмивають сонцем  
рамена і груди,  
співаючи пісні:

хто дітям  
наших тіл  
налле життя  
і сил?

*вона, вона,  
земля!*

здоров'ям виповнить  
клітини  
рук  
і ніг?

*вона, вона,  
земля!*

хто дасть їм  
все в житті  
і забере  
з життя?

*вона, вона,  
земля!*

### **Життя в селі**

У бурянах сміється  
жовтими зубами  
осінь,

наїжились  
солом'яні хати,  
каправо дивляться  
крізь шиби  
в будні.

На вітрі  
шелестять  
сухі серця,

крізь жовч  
проходять люди,

які живуть,  
і мучаться,  
і хочуть жити.

### **Кінцеве**

Кругом  
порозкидані тіні,  
проколюють тіло  
дощі.

Іти б — та життя під ногами розмокло,  
гукнути б — у горлі діра,  
благати б — та руки зрослися з землею.

Тоді підійшла:  
торкнула блідими устами чоло,  
і думки скам'яніли;  
голих грудей дала,  
і білі полотна  
покрили світ.

### **Вечірня**

Під деревами —  
вечір.  
Сонце кидає в вікно  
останні мідяки,  
які зникають  
між смуглявістю  
твоїх колін.

В кімнаті:  
тільки ми.

## Країні чорного життя

ти гострим вітром  
врізуєшся в груди,  
ти білим болем  
ниєш у легенях,

*країно чорного життя,*

дорога круто  
кинулась в ногах  
і відповзла,

і тільки небо морщить  
сіру шкіру,  
і сонце скрапує  
іржею,  
а дні висять  
на шибеницях  
і вітріють,

*країно чорного життя,*

я бачу, як  
руїни стогнуть  
жовтим димом,  
лахміття  
роз'їдають рани,  
під людським горем  
гнуться ґрати,

*країно чорного життя,*

і тут людина родиться  
до смерти,  
і тут життя — повільне зникання,  
і тут травою  
заростають кості,

та я устами хочу  
притулитися до тебе,

впасти на твої долоні,  
обрости корінням  
твого тіла,

*країно чорнозему.*

## Stony Wold санаторія

Гранітний стогін вітру,  
зелений шум Адірандакс,  
хлипання озер —  
вриваються  
розіпнутим вікном  
і тонуть в білому житті  
між білими ліжками,  
де білі люди  
носять тиху смерть  
у грудях.

Дай руку висохлу,  
бо ломиться дорога,  
ступімо крок,  
ще поки в грудях смерть.

Бо що осталося?

Світанки  
з зимними устами,  
сухотні дні  
і вечори  
із запахом непитого вина,  
неторканих губів,  
невживаного тіла.

І ще краєчок  
білого життя.

Ходім.

## Чорний триптих

М у ж ч и н и і ж і н к и  
з більмом блукання  
на очах

приходять і шукають  
у моїх рядках  
шляхів для їхнього  
життя.

М у ж ч и н и  
що відкривають рани,  
замість уст,  
що в бойовищах  
загубили тіло —

приходять і шукають  
у моїх рядках  
цілющих ліків.

Ж і н к и  
що продають  
лінивий шовк  
спідниць —

приходять і шукають  
у моїх рядках  
надії.

■  
Не йдіть!  
Не йдіть!  
Закрийте двері.

Моя поезія — це муки вашого блукання,  
моя поезія — це ваші рани,  
моя поезія — ваш біль.

## Монахиня

У чорний шовк  
старанно загорнула груди  
і сплість свого лона,  
щоб перейти  
холодно  
крізь життя:

не знаючи,  
ні болю родження,  
ні сліз,  
в яких живуть  
пісні.

І тільки кінчиками білих пальців  
просувала мертві дні,  
як вервицю,  
і почуття, мов квіти, уклала  
між жовтими листками  
молитовника.

І до кінця  
вмивала руки  
шепотом молитви,  
щоб простягнути їх,  
пречисті,  
по чашу, виповнену вщерть  
спасінням:

забувши  
дати жебракові,  
щоб помоливсь за гріх  
її нежитого життя.

## На балі бувших львівських студентів у Нью-Йорку

1.

*Gaudeamus igitur,  
iuvenes dum sumus,*  
хоч їхні голови  
покрила сивина,  
хоч в кутиках очей  
горить  
вчорашній день,  
хоч їхні мрії  
зніділи  
у гуркоті  
пилюг і бур:  
*Gaudeamus igitur!*

2.

Отож тисніть,  
тисніть минуле  
до своїх грудей —  
там плоду не було,  
та хоч буяло листя;

ви йшли,  
ви мріяли,  
співали,  
ви були!

Тисніть.  
співайте  
*iuvenes dum sumus,*  
ховайте в серці квітку,  
що росла,  
ховайте квітку,  
що зів'яла,  
і згадуйте,  
як полетіла з вітром,  
окрадені життям.

22

## Старість

Так мало споминів,  
замало, щоб забути...

так тяжко бачити  
в пустій кімнаті,  
так тяжко йти  
крізь двері, що ведуть  
в пусту кімнату;

моїми пальцями  
прошелестіли  
осені,  
крізь пальці  
прослизнули весни,  
і ночі  
з теплими жіночими  
устами...

усе ішло,  
і я не знав куди,  
усе пройшло,  
куди? — не знаю;

так мало спо-  
минів,  
замало, щоб  
забути,  
так тяжко бачити  
в пустій кімнаті,  
так тяжко переходити

в пусту кімнату.

23

## Мандрівка

йдуть,  
ідуть,  
ідуть  
і тиснуть  
до сухот  
свій плач,

ідуть  
у біль  
ще ненароджених,  
у крик  
своїх дітей,

ідуть,  
щоб з костей,  
без'язиких уст,  
почути вирок свій:

*вас кинено сюди  
без цілі.*

**Спомини любови**  
(1963)

## Монолог

Ми вже собі казали, Господи, усе —  
в розмовах, що ростуть, мов вишні,  
що вдихують корінням чернозем  
і ділять нас: і ми невинні.

І ми собі казали, Господи, нераз,  
що всі стежки збігаються в початок,  
що друге серце має кожному Пора  
і ділить нас: і нас багато.

І ми собі казали, що життя —  
посіяних зернин доспіле жито.  
І ми були так близько того дня,  
і хто ти, Господи, і де ти?

## Мандріка в чорну ніч

Між скибами  
застиглих вечорів  
заговкли люди.  
Ридають в темряву жінки,  
без лон, без немовлят.  
І нерухоміють в устах  
слова,  
бубнявіє язик.

І тільки нагло дре надвоє ніч  
О'ніла крик.

### Останній гість

Об вікна  
б'є  
косою  
ніч.

Поблідли стіни.  
Люди душать  
блимаючі душі  
свіч.

І впало  
на білизну призьби  
голосіння дів.

Бо чують, як іде,  
бо чують в темряві  
його сліди.

### Причастя

В сирій землі  
померкло світло.

Минають дні  
з закутаними лицами  
і не торкають  
моченою в оцті губкою  
уста.

Стіни тужать  
в порожнечу,  
де з ніким їсти хліб,  
ні пити кров.

### Кінець дня

(Ігорю Шугану)

віддай мені  
в долоні теплоту  
м'якого голосу,  
і синій трепет крові,  
і галузку тіла,  
все віддай,

і ляж в ногах,  
як промінь зламаний —

хай падає любов,  
уста  
і погляди  
на дно байдужости моєї,  
хай,

а ти лежи,  
аж поки ніч  
не вип'є пісню твого тіла,  
поки не оставить  
пам'ять костей,

о, лежи, лежи!

### Осінь

Жовтими думками пахне осінь,  
як листки, летять з дерев пісні:  
йдуть жінки — грудьми напроти вітру — босі,  
жовті спомини їм хлипають до ніг.



## Думки про дощ

Дощ — це дівчина,  
що чеше в присмерк  
мокрі коси.

Тоді приємно бути з нею  
одинокому.

## Самотність

Байдужі погляди прохожих  
злизують мені обличчя,  
і я  
самотній.

## Червоні рожі

Назовні  
дозріває ніч,  
ятріє рожами,  
згоряє запахом  
у ранок.

Червона рожа  
кожного  
згоряє.

І залишається непроминання,  
без життя.

## Апокрифи весни

Дерева нагнула блакить,  
і стало тепліше від неба.

Ти руки в цвіту намочила  
і, вимивши тіло,  
в'язала  
плоди.

Закільчилось в травні на скибах  
поріддя дочок і синів.  
І стало тепліше від неба,  
ти вимила тіло в дощі.



*Якщо питатимуть за мною,  
то скажи: у нього була справа  
в потойбіччі.*

Сокан

Коли питатимуть за мною,  
то скажіть,  
що води обмивають камінь  
і пливуть,  
що вітер гусне  
в нерухомій тишині,  
що лірика долонь  
в жіночому волоссі  
змивається часом.

Якщо питатимуть за мною,  
то скажіть.

## Вірші про місто

1.  
Я іду зустрітися,  
та місто  
затягнулось каменем,  
не йде  
мені напроти.
2.  
Я чекаю, поки  
стопляться під місяцем  
дахи  
на Bleecker Street  
і пам'ять набубнявіє  
від мітів.
3.  
Я іду зустрітися  
з людьми  
і прикладаю пальці  
їм до губ,  
але кривавлять  
з дотику уста,  
і я лишаюсь сам.
4.  
Мури  
тиснуть тих,  
які кохаються  
вночі,  
розшарпані  
гарячим саксофоном;  
  
по коханні  
хлопець кидає в горнятко серця  
тридцять срібняків,

на дівчину  
лягає тінь.

5.  
Більма вікон  
ломлять темряву,  
в якій горять  
свічки жадання,  
біля витертих облич  
на ложах.

6.  
Любовники  
закутуються  
в теплі стіни.

Між ногами стогне  
зламана невинність,  
мов дорога в старість.

## Прощання з пальмою

1.  
У чаші двох долонь  
вливається прохолодь пальми.  
Тіло п'є з гілок  
зелений відпочинок.  
  
Старий, що вірності доріг  
віддав себе,  
повільно переходить в тишу.

2.

Він випив все вино,  
що п'янило мандрівкою ноги.

З гаїв пішли давно  
його жінки,  
віддавшись життю,  
порожніми пішли, як він.

І серце не болить.

Останній спомин, чисто, без жалю,  
підніс тремтячою рукою пальмі,  
що за нього сварилася з небом.

### Пробудження увечорі

Моє обличчя  
взяв  
в м'які долоні вечір.  
І біля рівних ніг розп'яття  
я забув  
порожню форму  
власного буття.

Фонтан прозорих  
андалюзьких співів  
вмивав мої чуття.

Тоді:  
у тілі піднялися  
білі голуби,  
і до розп'яття шлях  
упав під ноги  
білою рукою.

### Пісні любови

Її пісня

О, земле, розпарена сонцем,  
ховай свої очі в пільму,  
ховай свої груди дівочі —  
я жду.

Кремезного мужа, що зломить  
бажання мої, як вербу,  
і соком утроба застогне,  
я жду!

А як не пробудяться трави  
в його твердолунних слідах,  
то місяць, як серце лукаве,  
хай трісне мені на руках!

Його заспів

її пісні,  
як свіжі роси,  
як свіжі роси,  
як весна —  
полощуть тихо вечорами  
дерева.

її уста,  
як тіло ранку,  
як тіло ранку,  
як весна —  
нагнулись келіхом лілеї  
до життя.

## Довга поема

З тобою ніжно  
ляже тиша ночі,  
корінням в серце  
заривають трави,  
і каменем дозріє  
чаша днів.

Тоді:  
зірвеш листки  
холодних слів  
і зложиш  
на німі уста.

Як жінка,  
пригортатиме тебе  
земля —  
відчуєш біль  
її грудей,  
налитих соками,  
джерел,  
що тужать казкою  
дітей  
в дівочих снах;

джерел,  
що виливають  
музику очей  
і наливають  
голубим теплом  
поєми брів,

пустивши  
білих голубів  
усмішки,  
віддавши  
наготу плечей  
волосся.

І пригадаєш,  
що цвіте весна  
бруньками молока,  
що розкриваються  
чуттям  
щедроти вчора:

росте,  
хвилює,  
плаче радістю,  
зідхає квітами  
бажання тіл,

і ломиться  
у стиску  
кровобіг,  
а плодом  
нахиляється судьба.

І тут:  
початок лірики.  
Краса.

А ти:  
зірвеш листки  
останніх слів  
і зложиш на уста.

## Коротка подорож

### 1. Місто Св. Августина

Ви там почуєте в дощах  
гугняві кроки Понсе де Леона й Менендеса,  
розбиті сльози серць  
старих конкістадорів.

І вам  
за теплий зойк гроша в руці  
дадуть осінній ренесанс  
і голосіння мурів.

І стане жаль:  
що вузькогруді вулиці,  
як кабальєрос,  
лежать на струнах кам'яних гітар  
і плачуть.

### 2. Вірджинія

На голубих пісках  
розрізали кавун:  
під ноги потекла  
червона кров плянтацій,

що впливає з хат,  
поранених дощем,  
і мочить тютюни  
і біль акацій.

### 3. Південна Кароліяна

Муринка  
над колодязем  
розвісила  
смагляві груди,  
що ранами, як кактуси,  
цвітуть;

і кинула відро,  
і, зачерпнувши дня,  
заголосила:  
він такий самотній, Пане,  
і тяжкий!

Такий тяжкий...

### 4. Джорджія

Пінисто віддихає  
ранок,  
о, пінисто!

І глухо б'ються об гілля  
зім'яті голоси:

суха твоя земля,  
мій Пане,  
о, суха, суха!  
Як серце,  
як муринські руки.

І висушить тіла,  
і висушить уста,  
і будуть наші кості білі,  
Пане,  
будуть білі,  
і суха земля!

## Листи

Нью-Йорк, 11-го вересня

Ми не знайомі, бо тебе ніхто ще іменем не сквернив. Ми зустрілися на водах ночі — ти прийшла м'якою стежкою сновиду. Води затремтіли й відійшли, немов відплив, у темряву. І я тебе не знаю, бо тебе ніхто ще іменем не сквернив, дівчино. Ти чиста. Бо ім'я — це пляма, на якій розмазано багато значень. Я радію, що тебе не знаю.

Гартфорд, 1-го січня

Мене виштовхують години, а я не хочу йти, бо лячно. Години пхають і виштовхують за двері року, а я не хочу йти, хапаюся за спомини і думаю про тебе. Лячно, лячно йти у невідоме. Нам тепліший спомин, ніж життя, що мов чужа людина на дорозі. Мене лякає те, що невідоме. Нам Творець не дав частини свого серця.

Вашінгтон, 11-го березня

Мені пора нагадує тебе: зелені пуп'янки підносяться спід чорної сорочки і тривожать запахом весни. Брякнуть соками рослини, тужать проростанням — на одну весну, єдине літо! О, який короткий час. А моя весна — це спомин. Моя весна — це ти. А, може, краще бути спомином, бо ми не вміємо прощати, як краса жінок стирається літами.

Сарасота, 1-го серпня

Спека. Надмір сонця кривдить і висушує. Кусаючи плоди, калічимо уста смаком терпкої смерти, пахне пізньою любов'ю. Ми ніколи не знайомились устами. Мені чужі пісні твоїх колін. Чи дійсно, випивши кохану жінку, губимо найкращі почуття? Я не знаю, я ніколи уст твоїх не кривдив, нам не знаний запах пізньої любови, ані першої.

Нью-Йорк, 11-го вересня

Я шукав тебе на вулицях Нью-Йорку. Та дарма, дарма. Вулиці душилися обличчями і пухли: втомою, нудьгою, перестоялим коханням, шмінкою роздертими устами. Час розмазував обличчя

зморшками і потом, — гнав людей все ближче до кінця, ближче до кінця одної вулиці. Тебе там не було. Час не може розкладати старість уяву. Ти не змінися ніколи. Будеш молода.

.....  
Небо замовкає для людини. Крик позначених Творцем плянет нічого не говорить. Розтягаємо дороги на хитких драглистих ночах, і дороги нищать нас. Губимо сліди і тужно робиться за дотиком (чи має значення?) твоєї білої руки, за красою чорно-брового (чи має?) погляду, за прониканням молодого тіла. І тоді нам треба знати, як забути. Як усе забути.

## Вітри часу

Вітри часу шумітимуть  
твоїм волоссям, жінко,  
мелодію зелених вечорів  
і спілих літ.  
Ти пристрасно тупитимеш до лона  
спів сопілки,  
одкривши тайну рук і ніг.

А я навік любов'ю зазімаю,  
задушу в горлі  
крик чуттів,  
бо і тоді,  
як проростатиме з твоїх грудей  
траву —  
вони щемітимуть  
про родження синів.

## Голосіння

По тобі  
на постелі форма задубіла,  
і я сама!  
Не можу збутися  
слідів твого тіла,  
ні кинутись у наготі грудей  
в веретище плачів.

Я чую:  
стогони землі,  
я бачу:  
з чорних ям гробів  
коріння заповзає  
у твої уста.

І я сама.

## Камінь і життя

В обличчя церкви  
вдарила весна  
і відкрила диким виноградом.

Це зелень молиться  
і піснею життя  
карає камінь.

## Звичайні монологи

Я хочу задзвонити вам в серця,  
я молодий!  
А дівчина моя,  
немов забризкана в очах  
блакиттю.

*а я стара, стара,  
виплесло мене з русла ріки,  
безоднею запалися уста...*

Я люблю її таку,  
забризкану в очах,  
чекаю вечорів  
кохання з нею.

*хто тепер полюбить  
зморшки на обличчі?  
хто приласкавить тугу  
висохлих грудей?  
я хочу, щоб людина притулилася  
до мого серця  
й розчинила  
сціпенілу кров...*

Дні для мене довгі,  
мов коноплі,  
як тільки ввечір  
цвіркуни ламають співи,  
я чекаю  
на свою забризкану.

*я ще хочу бути,  
бавитися дівчинкою  
на майдані,  
хочу ще побути!*

## Цикл традиційний

### 1. Кривий танець (П. Вірському)

на очі ніч пустила вії,  
а місяць закликав дерева і кущі;  
сердиті стопи базнастанно били  
у чорний барабан  
землі —

*"кривого танця йдемо"*

на вигнутих плечах ломив сорочку  
заплетений у коси землетрус,  
і сипали дівчата з пісні в пісню  
коралі уст —

*"кінця му не знайдемо"*

а ноги кликали, щоб троє немовляток,  
які росли кілками у траві,  
над ранком замотали в животах  
заклятих місяцем  
синів.

### 2. Кров лісів

Тут колись мочив кору дубову вітер  
і оббивав волоссям бронзових жінок,  
які опівночі над вогнищами гріли в горлах співи,  
топтали в землю колесом танок —

а бронза м'ягшала

дівчата у вінки вплітали долю  
топилася бажаннями під молоді кущі  
щеміли перса молоком весною  
під поглядом мужчин

тоді жінки  
згортали в клунки тіні  
і, лишаючи грудки слідів,  
ішли на довгу подорож  
дорогами фіялок, вишень і дубів.

### 3. Заклинання

Чекай, аж Бог притулить голову  
до сонної землі  
й зогріє ласкою  
до квітів і рожевих вишень.

Налий тоді в полумисок надій  
і запаху рум'янку,  
і вимий сонце  
білим рукавом.

Чекай мене:  
під тишею стрункої тіні,  
під шелестом думок,  
під спомином кохання.

Чекай мене.

### 4. Замість голосіння

*Ой, прийди, Марусю, до столу,  
да пусти голос по двору.*

Весільна

та пусти голос, як хустину, подвірям,  
та нехай споминів вітер краєчками зімне,

та нехай скроплює тихими росами жалю,  
хай твоїм голосом туга окутає шию:

бо твого милого тіло милує земля,  
бо твого милого кров'ю дозріє весна.



## 5. Поляглим

*Поглянувши... видіх пространніє  
України поля мхом, хростієм... заросшіє.*

Молитвою намочимо уста.  
Почувши,  
як без голосу в гаю  
співають хлопці і дівчата,  
що полягли  
і натягнули землю весняну  
на лиця.  
Побачивши,  
як тесані хрести  
клюють  
сліпим могилам очі,  
як більма чашок  
світяться для тих  
— намочимо уста —  
що вирушать походом з опівночі.

## Усвідомлення

Як дівчина  
розпустить  
трепет білих мушель  
і поглядом постелить  
дві дороги, —  
ти любитимеш її за те.

І аж тоді,  
коли роки нагнуть над тобою,  
ти усвідомиш перший раз,  
що ти прийшов у ці сади  
з ріки  
такої дівчини.

## Казка

Колись давно  
вона була одна у матері і батька.  
Звалася царівна.

*ти прийшла до мене  
кладкою весни,  
теплі стопи  
вигрівали  
пуп'янки фіялок.*

Коли батько з матірю  
пішли у подорож,  
з якої не вернулися ніколи,  
царівна подружила з стінами  
і розмовляла з ними.  
Стіни слухали її,  
любили її лагідні слова.

*вітер на узліссі  
намагався виссати  
твої дівочі  
груди,  
видути твою красу  
і молодість.*

Люди заздрили її самотності,  
вислали чаклунку, щоб забрала  
від царівни стіни, щоб дихнула  
чарами на очі, на уста, на вуха —  
і царівна перестала бачити,  
згубила мову, перестала чути.

*роз'ятрени уста,  
забризкані червоним,  
кидали на нашу молоду любов  
закляття.*

Молода царівна лежала в тіні  
дерева на роздоріжжі, а роки проходили  
і стопами затоптували її  
в землю.

*я пригорнув тебе,  
і ми взяли,  
що визріло для нас  
під місяцем,  
то  
поцілуй мене  
ще раз.*

Тоді прийшов царевич.  
Поглядом прибив чаклунку  
до стовпа,  
забрав від неї стіни  
і пішов на роздоріжжя.  
Подихом відкрив царівні очі й вуха,  
подихом віддав їй мову.  
Вона його пізнала — піднесла до нього  
білі руки, як дороги.

*поцілуй, бо скоро  
вітер видує красу,  
а з серця  
потече вода.*

Вони жили по двох боках дороги  
до кінця своєї вічності.  
Щасливі часом.

**Вірші для Мехіко**  
(1964)

1.

Коли богам останню жертву принесли,  
і б і л и й в у ж пішов людиною на море, —  
тоді щоранку сонце виходило спід гори,  
тоді щовечора ховалося за гори.

І тонув глибоко вівтар війни  
у жовч каміння, піщанцю і глини:  
Його тиснули в мозок чорні закіптілі черепи  
з засохлими в крові очицями людини.

І відійшли тяжкими стопами старі боги,  
лягли тілами під бриласті мури  
своїх святинь, а з них росли хрести  
в бедрастих копулах, що тиснуть на минуле.

2.

І вигрівалися тіла богів  
віками під гарячою золою,  
аж пухнути почав ґраніт,  
бубнявіти з глинкавою землею

в обвислі статуї міцних жінок,  
закутаних у кам'яне одіння,  
що ссати каменя дають з грудей  
дебелим дітям.

3.

Ти вийшла крізь світанок, що зринав  
холодними, терпкими соками,  
і до моєї пам'яті зайшла  
м'якими кроками.

І ще одна мандрівка тіл у парку почалась,  
де біля нас лежав Христос знеможений,  
а дівчинка йому впахала квіти під ребро,  
своїм маленьким світом заворожена.

У боці не боліла вже минулого вода,  
ні чорні рани на руках учителя:  
вона воліла тільки, щоб стікали квіти спід ребра  
Спасителя.

4.  
І ми пішли по незагоїнах землі  
вузькими вулицями до старого міста,  
переступили браму, де святі  
лежали на камінних плитах,  
і їм стирали губкою дощі  
імення й лица.

А ти торкнулася мене  
тремтячою рукою,  
і чудотворними були твої уста  
під хлипанням свічок, під аналоєм —  
і я схотів тебе. Зломити в берегах  
своєї плоті, на своїх чуттях.

5.  
Як світла ломили над Palacio ніч,  
ти позначила мене під вестибюлем,  
де Рівера стінами блудив,  
тягнути по них минуле.

Ти позначила мене на Socalo цілунком,  
як світла ломили над дахами ніч,  
і стекла із мене сукровиця злоби  
крізь твої джерела віч.

6.  
Попрощайся сьогодні з містом,  
хай воно повільно осідає споминами  
і росте в душі пахучим тістом  
нам зажурую утомленим.

Залишім дітей, що мріють солодощами,  
киньмо вулиці прикрашені намистом,  
сплетеним з дівчат і молодощів —  
попрощайся сьогодні з містом.

7.  
Toluca  
Пригадуєш, як ярмарок в Толюка  
розлігся, аж будинки вивертав,  
вдихаючи папаї, мангос, дині,  
спід череватих лав?

Жінки сиділи, заїдались димом.  
засипували криком світ,  
а дівчина з дитям не мала п'ять сентавос,  
в подолку голод злизував живіт.

8.  
Tahco  
Час затримався тут в пів дороги,  
задихнувся і впав на горі.  
Переїздить з обличчям убогим  
темношкірий Христос на ослі.

А понурі, глухі барабани  
б'ють у глиняні мозки домів,  
що вліпають до скелі хребтами,  
і стікає череп'я з дахів

на вузькі вулиці. І свобідно  
час не ступить сюди ні звідсіль.  
А простягнені руки по срібло  
остигають на серці землі.

9.  
Chichen Itza  
Спека розтопила під ногами кроки,  
їх відлуння липло до землі.  
Гусли співи у пташиних горлах  
на гіллі.

А під обрієм вмирили піраміди,  
джунглі виїдали їм тіла,  
пхалися під ребра дикі квіти,  
заливала зелені смола.

10.

Помий собі обличчя до краси  
водою джерела жертвовного,  
де мочаться топіленьці голоси.  
Помий собі обличчя до краси.

На судний день чекатимуть на дні  
задушені коралями танечниці,  
яких давали заміж богів дощів.  
На судний день чекатимуть на дні.

11.

Merida

Попрощаймо себе в Юкатані,  
де спекотою час захлиснувся, пристав —  
залишайся отут молододою,  
нахилися на білий рукав.

Віддаю тебе смаглому Майцю,  
що повільно складає в торбину думки,  
бо іти до Кінця задалеко,  
але кожний вспіває дійти.

**Мандрівка тіл**  
(1967)

## Мандрівка тіл

(так молодість)

Пливуть густіють голоси  
спихаючи із губ  
і задихаються від духоти пісень  
дівочі усміхи на зруб  
зубів.

І туга ще не ломить брів  
У серці не садила руги  
і не втрачає на світанку мрій  
щоб долю відвернути.

(співає)

Зануримо лица в світанки,  
намочимо в роси уста!  
Викльовує сонце фіялки,  
де місяць звисав.

Одкриємо обрій рукою,  
наточимо в серце вина —  
хай молодість довше постоїть  
коло вікна.

(зустрічаючи)

Зсували берег промені,  
і лушилось з ріки,  
на кладці прали спомини  
жінки.

А спідниці конопляні  
по стегнах потекли.  
І ми збирали поглядів  
полинь.

(в любовнім акті)

В жадобі  
клеїлись уста,  
а руки  
проникали в стегна,  
зсуваючи гарячі спідниці.  
У сплеті м'ягшали тіла,  
облиплі кетягами поту,  
як кільчилася в животі  
плоть від плоті.

(дозрівання в небуття)

Вкінці зав'яжуться вузлом стежки,  
і темрява покриє піснею німою.  
Тоді прийдеться грузнути в гробах самим.

Коли кістки моєї білої руки  
нагнуться до твоєї чашки,  
про що ти будеш думати? І чим?

На камені застигне потойбіччя казка,  
ніхто не вернеться з землі живим.

## Так молодість співає

### Нічні співи

Місяць витягає з пам'яті співанки  
і кладе між губи смаглявих дівчат:  
*ой, прийди та прийди опівночі,  
заплетемо руки в виноград.*

Вечір затирає дівчатам зіниці,  
заклина устами точити пісні:  
*ой, прийди та прийди на часочок,  
пошукаєм долі на землі!*

### Пісня незнаній

Твою смагляву шкіру  
мазали оливою  
південні ранки,  
сонце рум'янило  
пополуднями  
твої уста.  
Небо хлюпнуло тобі в зіниці,  
де весною  
кільчиться,  
росте.  
Як циганка  
через вечір  
брови перегне,  
без тривоги  
на дорогах  
відшукай мене.

## Вечір

Гарячка спалила землю,  
яка лежить, натягнувши на очі присмерк,  
і тяжко дихає.

Під веретищем неба  
повніє місяць,  
і яснішає на землі.

До жінок, що широкими клубами  
вросли у призьби, поволі ідуть чоловіки,  
і яснішає на душі.

## Викликання

Місяць віддихає в річці,  
умивається прозорою водою.  
А я лежу.  
Небо нахилиється до мене,  
відчуваю на собі його блакитне тіло.

*О, прийди!  
І вихили мені  
свої уста,  
немов кубок води.*

Внизу ялиці й сосни  
віддаються темряві  
і виділяють  
запахи живиці.

*О, прийди!  
Нехай тобі засне  
між персами  
півмісяць молодий.*

Прийди.

## Зустрічаючи в любовнім акті

### Embattled Garden

*Марті Грегем*

Вони були самотні в місті.  
Внизу, назовні від зеленої межі,  
де сколихнувся в темряві місяць,  
розлившись біле світло по землі:

здирали з себе тіні й лягали під вечір  
голі постаті жінок і чоловіків.  
Повний місяць топив їхні стегна  
під шарінням жоржин.

Вони пішли удвох в поцейбіччя межі,  
і там чекали їх вужі в деревах тіла,  
а в устах росли шорсткі коноплі голосів.

Адам і Єва.

### Полудне

Під гарячим полуднем  
поле розпухало колоссям,  
жінки,  
облипли потом,  
гнулись на серпах  
і вихили жбани глиняні  
грудей,  
грузнучи в стерні.



### Третя осінь

Сонце зниділо на пріснім небі,  
тліють ще ліси,

жовтим димом селища пропахли,  
душаться снопи.

Вітер гне до обрію високі  
постаті жінок, в полях забуті,  
що вросли утробами великими  
в майбутнє.

### Прийди до мене

Прийди до мене стежкою світанку,  
як почувеш з нив зелені голоси,  
як небо вихилить блакиті склянку,  
хлюпне сонцем на твої уста  
і світлом виміє тобі зіниці —  
простягни тоді правицю,  
я в дорогу дам тобі вірша.

### Після розлуки

Як засяде сутінь під ліхтарнею,  
заголосить місяць в небесах,  
будь для когось поконвіку гарною,  
хай повз тебе старість перейде.

### Одинока

У скриню споминів складала  
стару білизну днів,  
мужчин з порогу закликала,  
аж косу замочила в сивині.

### Майже колискова

Хлопчик: Мамо, сонце знов заснуло на сосні.

Мати: Заснуло, сину, між гілками.

Хлопчик: І гріє там хрущів?

Мати: З жучками.

Хлопчик: І тато вернеться тепер з війни?

Мати: Так, сину... спід далекої землиці.

Хлопчик: Коли не буде сонця на сосні.

Мати: Як холодом повіє від криниці.

Хлопчик: Бо, ти казала, татові, як темно, легше йти.

Мати: Вночі від сонця не болять його очіці.

Хлопчик: Сьогодні він на правду вже прийде?

Мати: Лягай. І він тобі присниться.

Хлопчик: То засвіти в вікні, щоб він не заблудив.

Мати: Воскову свічку будемо світити,  
щоб духи праведників прийняли.

Хлопчик: Вони хотять його забрати?

Мати: Це так говориться про тих, що відійшли.

Хлопчик: І повертаються з війни до хати.

Мати: Вертаються у сні.

Хлопчик: І тато принесе мені хрущів,  
що лазять вечором по небі?

Мати: Лягай, і тато назбирає їх для тебе.

Хлопчик: Щоб тільки уважав і місяць не розбив.

Мати: Він знає, як по небесах ходити.

Хлопчик: А для тебе тато назбирає квітів.

Мати: Спи, дитино, спи.

## Жертва біля криниці

Стікає каменем криниця,  
пашить полинь вітрів,  
сковзає по цямринні громовиця  
і терпне деревій років.

Присядемо до тихої розмови,  
зітремо з лиць полуду днів бездушних:  
я з серця врїжу скибу житньої любови  
і дам тобі, як хліб насущний.

## Над океаном

Вітри здирали з океану шкіру  
і сіллю бризкало в уста,  
тяжка півмісяця сокира  
рубала північ на хребтах  
биків, що кидались на береги.  
Бубнявіла в ногах кора пісків,  
мов бубон, били з глибини припливи  
до м'язів каменя гранчастих і шорстких.

## Дозрівання в небуття

### Красвид 1933 р.

вас кинули удвох під шар землі  
вона тепер лежить на тобі  
і усміхається без уст  
розмокла глина затікає вам в зіниці  
(а ви себе не знали на горі)  
і тяжко бачити в могилах людські лица  
вас кинули удвох під шар землі.

тож пригорнися білим почуттям до неї  
бо світ затишніший і ліпший під землею  
вас кинули разом

### Процесія

(Ю. Соловйові)

Повільно пропихалися крізь ніч,  
підносячи скелет над головами.  
А темрява текла з очиць,  
і теплли суголовні ями.

Вилазили по одному з землі,  
слід тридцять третього, безликі,  
ішли обморені крізь ніч,  
а їхній крик морозив ріки.

Йшли ті, яких ламали ґрати,  
і ті, яких вдихали північні сніги.  
Тулилися кістками брат до брата  
і йшли.



Довгі дні ростуть поміж нами  
і ломляться в ретині очей.  
Присядьмо, бо дороги в майбутнє немає,  
і я тут тимчасовий і чужий.

Поговорім про вірші й людей,  
бо темряви з облич не стерти.  
При шерехтінні слів призабудемо день,  
який нахилиться до смерти.

### Обряд літа

На плотах  
вмирало пізнє літо,  
йому  
світився соняшник  
в очах  
і скапував у жито.

Господь кропив з живущої руки,  
але не міг  
нічого воскресити.

### Подорожній

Вітри заліплювали очі,  
дорога корчилась в ногах,  
тяжкі сліди вгрузали в темінє ночі,  
намочену в дощах.

Людині, без знаків між берегами,  
видовжувався світ Творця,  
і віск питань точився між губами,  
самотній до кінця.

### Негр сидить посеред дороги і б'є у барабан

З барабаном і жалем в очах  
місить пальцями звуки гугняві,  
на минулого білих полях  
чорний спомин бубнявить.  
З барабаном. До нього пропах  
подих предків з могили,  
їхні кості скликає на суд,  
щоб на бубнах помились.  
Щоб їм джазом пекло черепи  
і палило їм лица,  
щоб не знали спокою, покіль  
не вибілять кривди в очицях.

## Христос

Як тіло приросло до дерева хреста,  
і витекла з очей живиця зору,  
тоді дощами зашморгнулася сльота  
і вимила з обличчя змору.

*Людина підійшла до нього.*

На сон лягали в чашку роки,  
аж в черепі закілчилася тернина.  
Крізь темряву білили мертво щоки,  
очиці двоїли задавнену провину.

*І відійшла в життя людина.*

## Величання

Як кадилом задихалося всеночне,  
і на утрнях від ночі віддирали ранок,  
облипали ризи непорочні  
шепотом прочанок.

Клеїли молитвами без віри  
пам'ять Богородиці на стіни  
і ломились на вузькі дошки в офірі,  
як вертали плоть до глини.

## Кам'яний парк

У ямах їх сердець — стоять камінні спогади,  
що згадують про них рядами епітафій.  
Живі  
ціле життя ідуть до них і відвертають погляди,  
а замість лиць — картки порожніх біографій.

## Діалог знизу

1.  
Я пишу,  
щоб Ти прийшов до мене  
стежкою рядків,  
бо я тебе не знаю.  
Але Ти повинен існувати,  
бо в русі крові,  
в костях,  
в чорній підсвідомості моїй —  
ячить потреба за Тобою.

2.  
Ми Твої діти.  
Але братові моему  
викопали під ребром діру,  
з якої  
потекла вода —  
і я не бачив, щоб  
з його ребра  
Ти сотворив життя.  
В його дірі  
відбилося обличчя смерти.

3.  
Я б міг повірити,  
що Ти,  
у темряву запхавши руку,  
сотворив мене з землі,  
бо я всією плоттю знаю,  
що земним просякнули кості  
і тягнуть до землі  
назад.

4.

Я випив горя у проваллі  
Другої війни,  
і сумніви зайшли до мене.  
Бо чому Тобі потрібні болі  
і терпіння наші?  
Бо чому Тобі,  
якому, нібито,  
нічого непотрібно.

5.

Я не знаю,  
чи добро і зло  
існують поза нами.  
Якщо ж Ти сотворив усе,  
то Ти також творив  
моє добро і зло.  
І як повірити,  
що Ти є досконалий?

6.

Я б міг повірити  
в Твою красу,  
приймаючи в любові  
жінку;  
я б міг повірити  
в дочасну вічність,  
передаючись  
її утробою.

7.

Якщо Ти нас збудив  
в жінках,  
вдихнув у наше тіло  
сорок тисяч днів  
і сорок тисяч ночей,  
тоді чому Ти несподівано  
береш нас із життя?

Тобі, що міг заіснувати  
без початку,  
і можеш існувати  
без кінця,  
не треба наших  
недожитих днів.

8.

Бо лад,  
яким ідуть планети,  
нічого не говорить.  
Я не певен навіть,  
що лад такий існує.  
Я бачу лиш малу частину  
мого світу  
(чи Твого, не знаю),  
від якої тяжко перейти  
дорогою вникання  
до кінця  
і зрозуміти цілість.

9.

Скинь одержу вод, рослинности,  
повітря, неба;  
зніми сорочку глини,  
що ділять нас від Тебе,  
мов більмо в очах —  
об'явився нам  
нагим.

10.

Прийди до нас.

11.

Скинь свої сандалі  
і зійди униз.  
Ми будем кидати Тобі під ноги  
терня наших дум  
(ми тільки люди).

Зрозумій.

А як утомишся,  
зайди у двір мій,  
я гоститиму Тебе  
вином.

(Ми не вміємо любити,  
не пізнавши нареченого свого.)

12.

Ми застепили  
білим полотном  
столи,  
приготували  
пахучі вина —  
Ти мусиш тільки увійти  
й напитися.

(Ми не вміємо давати,  
не пізнавши гостя нашого.)

13.

Якщо Ти нам говориш квітами,  
якщо Ти кличеш нас  
листочками трав,  
як коливаєш нам  
гіллям лісів,  
якщо годуєш хлібом  
свого тіла,  
що повнить зерна,  
і напуваєш кров'ю,  
що сочиться рослинністю, —  
то я Тебе впізнаю  
і прийму.

**Подорож з учителем**  
(1965-67, друкована 1976)

*Рід проходить і рід приходить,  
тільки земля стоїть ввіки.  
Еклезіаст, 1. 4*

1.

Мені свідомістю тече ріка минулого,  
і падають роки,  
щоб серце до любови привернулося  
і гоїло по цей бік (чи по той) стежки.

Бо бертницькі поля і зруби  
пашіли в мозолях стогів і хат,  
а Грицеву гору толочила худоба,  
і вітер прохолодь з діброви видихав.

Невірна ніч топилася в полонці,  
і росами вкривалася земля.  
Дядьки котили на піддашся сонце  
і тяжко йшли в поля.

Гойдали нас берези білокосі,  
і ми ліщиною збивали з неба пил.  
В багаття пхала жовті руки осінь  
і гріла лико жил.

Ми босі бігали стерниною життя,  
аж дні вгиналися і гасли,  
і не побачили у гаснучих садах,  
як мати захлиснулася червоним кашлем.

2.

Ударив дзвін в обвалену хатину.  
А я в порозі вріс — і матері в дорогу  
прив'ялий куц бузка приніс і грудку глини —  
більш нічого.

3.

Якщо, минувши обрії і наші спомини,  
за межами сузір'я у темряві загрузне,  
якщо потойбіч матір втомиться —  
подай їй, Господи, рукою дружньою

холодний глечик чистої води,  
з небесної криниці зачерпнувши,  
на голубій траві уважно посади  
і приласкав для неї білі душі.

Зірви лагідну тінь і поверни десницею:  
нехай легенькими її сплинуть цілющі ліки,  
накрита теплими піснями птичими,  
нехай засне щасливою навіки.

4.

І як тепер вернутися назад,  
віддерти від минулого сучасне?  
І як збагнути незбагнений лад,  
збудить любов погаслу?

І як пройти по озері плачу,  
не тонучи вернутися до суші?  
Як стопами відчуті землю запашну,  
і викрутити, як ганчірку, душу?

5.

Бо зими, як колись, топилися в полонці,  
зеленим задихалася земля,  
дядьки котили на піддашшя сонце  
і тяжко йшли в поля...

Як вечори сідали під копицями,  
і сонце падало криваво між каміння:  
капиною хилилась над криницею  
Марія.

6.

Нараз крайнебо приросло до неба,  
зсувалася блакить,  
і ями вічності чорніли з-над ущербин,  
і падала на землю каламуть.

У межисвіттях никли метеори,  
і людська туга билася крилом,  
тягнула по світах каміння змори,  
аж диким зойком небо обросло

7.

Ти з волі квітів народилася, Маріє,  
купалась в молоці гречаних піль,  
і вродою тебе наврочила шальвія,  
пришіптуючи долю звідусіль.

8.

Твоїм дівочим тілом дихали жита  
і пропахали на покосі.  
Я загубився в карих водах віч  
і жив при теплих косах.

А місяць вихилявся від гілок  
і білим сьєвом білив сорочку —  
я під вікном твоїм щоночі  
безтямно темряву толочив.

II

*Від півночі зірветься халєпа  
на всіх осадників сієї землі.  
Єремія, 1. 14*

9.

Мені свідомістю тече ріка минулого,  
камінням падають роки,  
усі пророцтва і прокльони збулися  
під дотиком злощасної руки.



А день давився голодом і глодом,  
на обр'ю застряв червоний крик,  
як ніж між заходом і сходом,  
як кіл у горлі, як сухий патик

у щелепах доби німої, без'язикої,  
що гнулася під карою бича.  
Світилися чашки спід тридцять третього  
дірявими очицями в нечас.

10.  
Від півночі на всіх осадників землі  
халепа хлинула хлющем на хижі,  
в хурдиги закувавши кам'яні  
життя людей, місила в чорних діжах

надії, сподівання і думки  
в глейку смолу страху і недовіря,  
і, викрутивши з коренем язик,  
хурделила старе ганчіря

сліпих, глухих і без'язиких,  
що з ям ротів кляли густою кров'ю,  
підносили до неба кулаки,  
вгрузаючи в роки безмовні.

11.  
Я потягнув стерниною життя  
своє дитинство з полину і м'яти,  
відвертість витираючи з лица,  
щоб пережити й переждати.

Моя дорога різалась в горби  
від хати до міської школи, —  
де падали мої сліди,  
берези виростали білокорі.

12.  
Не знали ми стежок ні меж  
в сади любови,  
де чорнобривці видихав з грядок  
світанок чорнобровий.

Де кільчилося насіння сподівань  
в кубках фіялок,  
що синім квітом гнулися від плотів  
в світанок.

А ти виходила у ті сади,  
моя любове,  
і прикладала ласку губ  
із словом,  
переливаючи з левади і гаїв  
п'янкої плоті.  
Я зачерпнув дівоче джерело  
твоеї статі.

13.  
Тяжким бульдозером котився час  
і вигортав каміння й глину буднів,  
виклепував залізний парастас,  
втискаючи по день сирий і судний

у землю селища, халупи і хліби,  
зашморгуєчи димом до безтями.  
На небі ранами являлися знаки:  
кометами, вогненними хрестами,

петлею і горіючим ножем,  
що падав з висоти, щоб перетяти  
плянети нашої спотворене лице.  
А селами являлась Богомати

на шибках заялзених хатин,  
щоб липли погляди тривожні до ікони,  
вмивали душі від тяжких провин  
водою каяття мужі і жони.

14.

Зеленими стежками ходить молодість,  
зеленими і навмання.  
Настояним здоровим холодом  
зганяла ніч спання.

І хлопці верхи їхали крізь літо  
на попас в конюшинові поля,  
а коні ніч толочили копитами,  
аж стогін проривався іздала.

Пісні душилися у косах ночі,  
і біль вдаряв об місяця чоло;  
а ті, яким кирвавило у боці,  
в підпілля падали на дно.

15.

Хай божий бич мене скарає і поб'є,  
якщо забуду я тебе, любове,  
нехай обвалиться життя моє,  
як вимовлю лукаве слово.

Хай сволок гніву трісне в вишині,  
нехай злетить прокльонами каміння,  
хай тисне серце аж по судні дні  
розлуки нашої коріння, —

якщо забуду я колись той день  
розпукою розбитого кохання,  
коли надосвітку везли тебе  
з зеленого життя в заслання.

Якщо забуду я колись ту ніч,  
що голими грудьми в вагони біла,  
як погляд твій, роздертий на вікні,  
стікав чорнилом.

16.

тоді на горло наступив плянеті  
злорадний сорок перший мов жандар  
і рогом місяць передер верету  
звисаючих розмоклих хмар  
мотори ревом розорали небо  
рубали кругляки зірок  
а гусениці розгинали ребра  
орбіт повислих із рудих висот  
залізо різало шрами гадючі  
на грудях прогорілої ріллі  
кривавив кривдою із кручі  
іржавий місяць по землі  
а на левадах дико процвітали  
гарматні вибухи в риданнях дів  
і чорним раком свастика вростала  
в глейкий кордюк червоної зорі

III

*Се надходить хуртовина  
гніву господнього...*

*Єремія, 23. 19*

17.

Вже осінь біла косами дощу  
рубцьоване розмокле поле  
і хмарами втирала вись мутну,  
де вітер гнав по обрію тополі.

З буцацького Підзамча проклинав  
і вивергав шорстке каміння замок,  
крізь діри в мурах грізно пропихав  
минулого чашки в світанок.

А я подався з житнього села,  
щоб жити каменем в буцацькому подолі,  
де з ранку до полудня прогортав  
округлі цифри в торговельній школі.

18.  
В неділю рано скулені куці  
по обрїю котили сонце,  
у сутінку на Круковій горі  
мене північний вітер оголомшив.

На кручу розсипався монастир,  
і зрада Крукова заплісніла на мурі,  
текли в притворі плямами хрести,  
а час здирав святим камінну шкуру.

Від вітаря підносив монастир  
свої проколені віками руки,  
стелив молитву від землі на мир,  
благодарив Творця со духи.

А люди прикладали спомини до стін,  
легендами замотували кручу,  
про те, як братчики опівночі в куті  
складали під каміння душі,

як на престолі в оставленіє гріхов  
згоряла жертвою остання богослужба,  
сіє єсть тіло і сія єсть кров,  
одвічна ненависть і вічна дружба.

Тоді я нахилився до ченців  
і відчинив кивот землі руками:  
"Благодареніє во вік віків!  
Я слово тут посіяв поміж вами".

Лягідний голос мирром впливав  
устама вчителя по глинищу і ріні,  
а він лежав прибитий на дошках,  
і тіло обросло камінням.

"Я слово кинув на прісні серця,  
прийшла пора у рай земний ступити".  
Учителю, дозвољь коріння спід ребра  
і цвяхи вийняти і землю обтрусити.

Я підійняв учителя з досок  
і посадив на камені в притворі,  
запхавши ноги в ранній холодок  
і губкою з обличчя стерши змору.

А рай земний, учителю... пробач...  
дві тисячі років тривала спека,  
що пропекла уми, і пам'ять, і серця,  
та знадами чужих джерел далеких

гонила нас з одного краю в край,  
аж ми ногами землю затоптали,  
і слово не могло рости крізь наш відчай,  
заниділо насущним жалем.

А тих, що причащалися від інших вод,  
ми костирем у вічність провозжали,  
мечем несли спасіння від скорбот  
і кості людности спускали у канави...

А тих, що віру з інших глечиків пили,  
за горла інквізиція свята ловила  
і душі прибивала на стовби,  
аж кров на обрїй бризкала крізь жили.

І слово, кров'ю скроплене, в церквах  
душилося у зашморгах кадила,  
в тяжких кіптінях черствіло на вітарях  
і перші пахощі губило.

Отож, учителю, за рай пробач...

19.

І ми пішли з учителем в низи,  
вітаючи людей недільним співом,  
та люди, биті шнурами злоби,  
давилися камінням гніву.

А плечі їм шмагав шерсткий шаркан,  
в'їдалися шрамів шарлатні шпуги:  
шабаш, шаламатня, і готський шарлатан  
душив на шанцях і тягнув попруги.

І люди гналися на берег небуття  
і падали в непам'яті чорнозем,  
ніхто учителя не бачив і не знав,  
серцями гуркотили грози.

Тож я повів його крізь місто на гору  
і примостив у церкві Миколая,  
щоб жив з вітражами і обростав в кору  
старої тиші під святих-святая.

20.

І знову тяжко задихалась ніч  
тривоною і випаром розпуки,  
і знов гестапо било гонталі  
у мозок гетта, знов на бруку

місило глей на стогоні людей  
і грисом вибухів засипало квартали,  
мов дріжджі, ненависть росла в серцях  
і злобою по обрїй розпухала.

Із кожним пострілом чиясь душа,  
мов камінь, падала в долину Авраама,  
здирив живим подобу людську страх,  
і крик крізь мури виростав стовпами.

Я рано відіслав безсонну ніч  
і вибрався до церкви Миколая,  
але учителя у храмі не було,  
лиш тиша черствіла в святих-святая.

То я повів по мертвих вулицях  
свою журу, вишивану у квіти,  
аж під криницею Соб'єського нараз  
на Колійовій вулиці помітив,

як до асфальту тілом приросла  
з гебрійським профілем забита жінка,  
розкинувши по світі рамена,  
а збоку плакала її торбинка:

коралями, шпильками і теплом  
малих прикрас жіночої природи.  
Учитель мій навколїшках стояв,  
збираючи минуле свого роду,

збираючи розбиту на куски  
німецьким пострілом жіночу чашку,  
жіночі очі, мозок і думки,  
зав'язані в густу червону стяжку,

що кров'ю випливала з голови  
і скаргою текла в мою свідомість.  
Дочко Ізраїля, прамати, прасестро!  
Нехай відкриються долоні незнайомі,

і хай знеможені нетлінності твої  
приймуть в полотна благости і ласки,  
хай розплітають лагідні пісні,  
як коси голубої казки.

Дочко Ізраїля, спочинь навік,  
хай буде вічність добра й голублива,  
і я тебе колись зустрїну потойбік,  
щоб гоїти минуле нещасливе.

21.

Тож я підняв учителя з землі,  
і ми пішли по Стрипі берегами,  
і постили три ночі і три дні,  
змиваючи з сумління плями.

На третій день, мов скарга, потекло  
крізь наші горла лико безголосо,  
і ми обличчями до сонця приросли,  
аж парували сулікацій роси:

якщо цей світ творився з небуття,  
учителю, на образ і подобу,  
то злочином і на Його руках —  
невинна кров, жорстокості і злоба.

Якщо цей світ творився для добра,  
щоб люди йшли дорогами любови,  
щоб кидали до зустрічі гілля,  
і квіти приязні і листя яворове,

то як тоді прийняти Вавилон,  
Єгипет, Рим і похід Джінгісхана,  
що з волею всевишньою Його  
ятрить доба, мов незагойна рана?

Учитель мій перегортав літа,  
читав напам'ять книгу долі:  
"Він вивів вас до світла з небуття  
і дав свободну волю."

22.

Стирали людям людяність з облич,  
здирали з них останки гідности,  
а ми з учителем на закрутах вулиць  
шукали проблиску погідности.

І впало нам під ноги впоперек  
жорстоке: "Hände hoch! Піддатися!"

А ми побігли в тіяву дерев,  
щоб віттям захищатися.

Ударило два постріли згори,  
побивши тишу оловом —  
ще раз учителеві під ребро,  
мені крізь голову.

23.

ми приросли тілами до землі  
пісок непам'яті посипався до кручі  
і глина глухоти ліпила почуття  
сліпота затікала в очі

а

збай

дужін

ня

гусло на вапно

пітніло каменем

чоло

і

24.

з усіх боків валився на тіла  
недомислимий нескінченний простір  
і в потойбіччя небулощілин  
у землю тонули дочасні кості

опівніч виливала черпаком

в очиці темряву і тишу

коли до нас несміло підійшов

хлопчина від старої вишні

і черевики з ніг мені стягнув

накривши стопи пожовтілим листям

і взяв свою пощерблену судьбу

на голе вітрогіння падолиста

як прохолодь холола на чолі  
і ранні зорі голосили  
учитель мій підвівся із землі й  
несмертністю дихнув мені у жили

тоді притомність потекла назад,  
вливаючись в судини тіла,  
я повернув з пустині нежиття,  
і ями в пам'яті боліли.

25.

І знов на горло наступив планети  
(заткавши рот ганчіркою димів)  
тяжкий, злорадний сорок третій,  
і різали шрами фронтів,

і кидали між Києвом і Доном  
снопами вибухів, хлющем пожеж,  
зганяли за колонами колони  
до потойбічних узбереж.

В гертанці глинищ глухо гуготіло,  
глушило галич галасом гудків,  
і гіркла гижа у чавунних гільзах,  
гіржала лють заржавілих ножів:

а гаддя цівокгнулося в галяви,  
гугнявіла на обрій гавкотня гармат,  
гвоздили бляху віддалі гвіздками  
ракетних пострілів. І кидали стократ

яркі гранатні китиці і квіття  
по голих межигірях і степах:  
і вбилася Німеччині й Росії  
колом осиковим УПА.

26.

А я благав учителя всю ніч  
піти стежками нашої недолі,  
вмочити ноги в глині протиріч,  
в чорноземі дочасного подолу,

і щедро кинути у ці низи  
з буханки щастя декілька окрушок,  
що нагинають вічності столи,  
де живляться немертні душі.

Бо вивести до світла з небуття  
і дати вільну волю,  
без всевидючости і всезнання,  
без цілі існування і без долі —

це кинути на бездоріжжя немовлят,  
створити недовершені істоти,  
що грузнуть у безцільності буття,  
в порочностях своєї плоті!

Він, кажеш, вивів нас до світла з небуття...  
завів у сумніви й тривогу...  
Ми ліпимо самі ці глечики життя,  
не все тут діється по волі Бога.

Пробач, учителю, блюзнірство слів,  
це наших душ здичілі квіти —  
бо, встановивши виміри орбіт,  
хтось сотворив жорстокість в цьому світі.

27.

Учитель мій образився й переступив  
на стежку у неземне царство,  
а я йому під ноги впоперек —  
колоду скарги і бунтарства:

До потойбіччя легко перейти,  
вгинаючи сандалями орбіти,  
але дозволь ломити хліб і біль  
у царстві цього світа.

Нам тільки випадково у житті  
у вічі гляне щастя чорноброве,  
дівоchim поглядом постелиться до ніг,  
махне косою першої любови —

щоб вирвали його з корінням навесні  
і кинули в сибірське вітрогіння,  
щоб в серце западала яма самоти  
і обсипалася камінням.

#### IV

*Щоб не викинула вас земля,  
як опаскудите її.*

*III. Кн. Мойсея, 18. 28*

28.

Ми йшли до зустрічі, чи доля нас вела  
краєм дороги?  
З вугілля ночей місяць витлівав,  
і жужель буднів сипалась під ноги.

І липли глиною до наших підошов  
тяжкі сліди і крик на полі скитів,  
азійський вітер дико хилитав  
безлику долю на побите жито.

В непам'ять падала глуха луна  
копит залізної варязької комоні;  
сліпець бандуру на розпутті розпинав  
і кидав на Хмельницького прокльони.

Мов чорний пеня на зрубищах віків,  
мов пляма на свідомості і звада,  
мов відгомін напухлий і глейкий,  
трухлявіла в майбутнє чорна рада.

І досі ще моталося в ногах  
будяччям зради, підлости і лепом,  
хоч на могилі чистив і рубав  
стару гетьманщину Мазепа.

Калюжі темряви текли з чашок,  
і кості гупали вдолину,  
щоб відпочинку і спокою не було,  
аби не гоїлась стара провина.

Тагнулися до півночі хребти,  
і падали обличчями ікони  
на глину послушенства і клядьби,  
на вірність у безликості до скону.

Безмовно западалися в нутро степів  
істоти без наймення і подоби,  
бо мова потекла по вапняку зубів  
глевкою масою лукавства й злоби.

Північний вітер бив на язиках  
облудних гімнів анапести  
хвали і величання для братів,  
що старші людяности й чести.

Стояла гордість наша у степах,  
забута і плямована віками  
опершись головою в небеса,  
загрузши в камінь.

Оце мій люд, оце моя земля.  
Колодязь сорому, і болю, і надії.  
Цямринням западається в поля,  
то наповняється, то знову порожніє.

29.

*Прийди вселися в ни, очисти ни  
от скверни всякія, о Блаже!  
Омий їх од гріховної вини  
і в потойбік одкрий вітражі.*

Зітри їм з пам'яті жорстокості і зло  
і приложи до рани льон любови,  
хай їхній біль спливе полудою на дно  
і заросте ляменами обнови.

*Ни ісціли, Святий, і посіти,  
от беззаконія і от гріха очисти.  
Під лико підсвідомости дихни  
пречистим перламутровим намистом*

блаженних слів, солодких сподівань,  
і ласкою ласкавої десниці  
введи їх до найвищих причащань  
щедротами нескортої криниці.

30.

Такі учитель зшіптував слова,  
переплітав з уривками молитви,  
мандрюючи зі мною навмання  
полями болізни й гонитви.

"Вона — жалівся я — росла в садах,  
шуміла косами на калиновім зрубі,  
крізь вечори білили рамена,  
пашіли кетягами губи;

вона надією була в житті,  
дівочу плоть тулила спідницями,  
гарячий чад любовних почуттів  
будила тілом: за семи ріками,

за горами і над полями ніг  
зачаття повнило подобу.

Твое єсть царство. Твій є сонцебіг.  
Моя Марія, плід її утроби.

31.

Бо пам'ять — це криниця споминів,  
у ній лице її збережене,  
несу його життям надломаним,  
а черти, мов різцем, вмережені.

Стікають пальцями схвильовані  
дівочі коси в гавань білу,  
до рук моїх, мов спомини,  
прилипло тіло.

32.

Отак свідомістю текла вода  
далеких марень першої любови.  
Учитель мій замислено минав  
хати, нанизані на шнур дороги,  
і люд, побитий кривдою, спинав,  
щоб їм з гертанок виполоти стогін.

На чорнім закруті Дніпра,  
де темінь осідала в ями,  
учитель дівчинку підніс з рова,  
обтер засохлі на обличчі рани

і душу їй до тіла прищепив,  
немов ромашку в довгу русу косу,  
щоб вивести за руку у степи  
у світ надій, за горе безголосе.

33.

В конопляних мішках шляхів,  
в широких лежаках майданів



лежали жони і мужі важкі,  
оброслі в рани.

Учитель проходив Дніпром,  
хилився до їхньої скорботи:  
ломив їм тіло і давав їм кров  
своєї плоті.

34.

Прибиті криком до землі  
лежали покотом мужі і жони,  
і їх обвалені тіла  
вгрузали в черево червоне

пожарищ, жужелиці і золи,  
синіли лишаями тліні,  
аж від заморених людей  
лишались безподобні тіні,

що гинули від вітру слів  
облудної північної повії —  
хай ріже блискавка, хай громить грім,  
хай світ той з рокотом скурвіє!

35.

І вилізли нараз з землі  
подерли темряву мотори  
червоним партизанам і бійцям  
кривавили на чолах зорі

вони взяли учителя на горб  
заткали рот ганчіркою зневаги  
і мотузом підвісили на стовп  
до кручі зла хитнувши рівновагу

щоб не давав голодним хліб і кров  
своїх надій добра і милосердя  
учителем у зашморгах хуртеч  
жорстоко обертала жердя

і хлинуло на мене звідусіль  
порочними глейкими образами  
і марища тиснулися німі  
щербатими устами

замотували ликом язиків  
слизькою слиною лизали мислі  
і били безпощадно по лиці

.....

аж протікало до моїх думок  
і хворої уяви  
як кидали нагих жінок  
в обпарені жагою ями

і тягарем кривих солдатських тіл  
лягали зверху і тиснули в глину  
скрипіли милиці іржавів йод  
і гупало у мозок безупину

важкими ступами задів  
аж в сінях суглоби сухі рипіли  
від стегон віддирали спідниці  
і сорочки від тіла

розкрачували ноги до небес  
з очей зривали вії  
(я в чорних косах серце замотав)  
не йди не йди Маріє!

36.

Учителя надосвітку вітри  
в холодні мряки завинули  
і він заснув з надіями людей,  
з сучасним їхнім і минулим.

Я крадькома до нього підійшов,  
звільнив петлю на шиї,  
помазав прозьбою його чоло:  
збудися і прости їм.

Збудись, прости і не лишай  
нас тут в доземних вітровіях,  
ми не шукаємо довічного життя,  
а вічної надії.

Не відходи, учителю, у потойбік,  
прийми дочасні будні,  
бо кращий гніву людського бурян  
від стогону гугнявих бубнів,

що котиться щоденно з небуття,  
як тільки вдарить серце чоловіче  
об шріру жовтої уяви і бажань,  
натягнену на потойбіччя.

37.

Ми під казармою її знайшли,  
вона над хлопчиком ломила руки,  
схиливши втомлене плече  
під тягарем біди й розлуки.

Я кинувся і зарідав до ніг,  
цілуючи тремтячими устами...  
Моя любове, я спішив, як міг,  
далекими світами...

Марія глянула спід чорних вій,  
і зойком вибухнуло голосіння.  
А я побачив на її лиці  
сліди падіння.

Вона тоді хлопчину піднесла:  
"Оце наш син, що зріс на цій мерзлоті,  
візьми його у гарний білий світ,  
бо я заказана гріхами плоті..."

І в темінь провалилася густу,  
прорвавши дикий стогін ночі.

Я кинувся за нею у пільму,  
та спіпли очі.

38.

*Карочко моя безкрая,  
нуждочко страшна...  
Хай божий бич мене карає  
до кінця!*

*Ясочко моя безмова,  
горенько моє...  
Як вимовлю лукаве слово,  
хай поб'є!*

*Щіпочко, моє поліття,  
тугонько свята...  
Нехай уста мої заліпить  
німота!*

V

*Вузькі бо ті двері  
й тісна та дорога,  
що веде до життя.  
Матей, 7. 14*

39.

О, земле рідна, ти вже за плечима,  
затьмарив сонце крик твоїх синів,  
птахи клюють недолю на калині,  
голодний звір у полі почорнів.

Криваві зорі світ загородили,  
і не було вже вороття мені...  
То я пішов дорогами крутими  
черпнути сонця в чужині.

40.

З потятої пропелерами висі  
стікала сіра сукровиця хмар  
на поруділі ребра черепиці,  
на спарений пожарами бульвар,

який давився цеглою і стопом  
розвалених домів, —  
і на руїнах сивої Європи  
я зрозумів,

чому пручалися до неба вгору  
спід каменя худі церкви  
і готикою веж кололи зорі,  
аж ранами спливали корогви,

як кров перейдених процесій,  
як віск забутих молитов,  
текли Німеччині на плечі  
з гугнявістю промов...

На мурах гинула всесвітня тройця,  
берлінський янгол тільки височів  
з порізанім обличчям гаккенкройца  
і рясом дротів.

41.

Суворі люди світ загородили  
(усі дороги йшли ніде),  
батіжжям гордості нещадно били  
і кидали зневагою в лице.

І ми пішли безлюдними шляхами,  
минаючи черствих людей;  
учитель залишав нас за гаями  
і йшов по милостиню до осель,

накинувши на плечі мокрий присмерк,  
щоб молока для сина чи хлібець...  
Але нерадо краяли надлюди  
з твердих сердець.

42.

*Зелене листя вітер сушить  
від лукоморя до гаїв,  
зелене сушить і розносить  
струями потічків;*

*Один листочок до сердечка,  
один на груди впав,  
а третій від біди і горя —  
щоб сина курував.*

*Від погані і зла людини,  
від виразки дротів,  
щоб біле тіло не сушило  
урочище вітрів!*

*Зелене серце, біле тіло  
від ока злих людей —  
зелами слова замовляю  
малих дітей!*

43.

Пропеллери нараз подерли небо,  
крізь діри полетіло груддя бомб:  
стікала голосіннями планета,  
здрігаючи хребтом.

З корінням виривало стіни,  
валило тишину склепінь  
і розкидало між камінням  
людинолику тлінь.

І не було куди ховатись,  
ні сина захистить мені...  
Аж чорний вибух розпанахав,  
розплющив на землі.

44.

Мене медсестри білі віднесли  
у звалища старого міста,  
де дірами світилися доми,  
бухтіли цеглою і тістом

вапна, і жужелиці, і смоли.  
Роззявлено чорніла порожнеча,  
листочок тіла білого прилип  
і знерухомів... тиша... темний глечик...

і голосіння рвалося в устах.  
О, ні! Не вимовлю тієї мови,  
що віднесе тебе до небуття,  
не кину грудкою такого слова...

45.

*Чи солов'ї тебе відщербетали,*  
що пусткою заріс мій сад,  
чи хащі самоти і жалю  
забили виноград.

*А чи тебе зозулі відкували,*  
що на осиковім колі  
зів'яло сонце кучеряве,  
застигло у землі.

*Яка твоя доріженька смутна.*  
Під хрестиками і барвінком  
склонила чашечка твоя,  
самотня голубінка.

*Чи солов'ї тебе відщербетали?*  
*Яка твоя доріженька смутна...*  
*А чи тебе зозулі відкували,*  
*І звідкіля тебе, мій сину, звідкіля?*

46.

Від голосінь моїх втихали громи,  
відходила в історію війна,  
в минулім зникаючи бездоннім,  
відходила одна

в долину забуття. Сумирні люди  
верталися з усіх сторін війни,  
пробиті втратою синів у груди,  
у пам'яті — іржа вини.

І гоїли вапном у стінах ями,  
тулили доброту долонь,  
аж, сполоскавши стихарі вітрами,  
підносились церкви слід оболонь.

47.

Це не гнучке галуззя покаяння,  
учителю, ні сповіді зола,  
бо я не маю викидів сумління,  
ні виразки гріха;

це не лоза чутливої покори,  
учителю, ані містична кров,  
це відчуття відчуження і змори, —  
я на дорозі віру загубив;

я на дорозі... бо скрипіли в'язи  
риштовань світу і його будов,  
тріщали суглоби меридіанів,  
трухлявіли підвалини основ;

бо поєм гусла людяність в людині  
і капала в закіпчені горшки,  
бо гнівом каганець кіптів в долині  
і сажею вкривав думки;

бо тесані роки зійшлися клином,  
заплямив землю сказ  
жорстокости людини до людини,  
ворожости вселенної до нас,

що дихала мовчанкою і ликом  
байдужости. Я віру загубив...  
Бо джерело всевишне і велике,  
прибіжище для спраглих і приплив —

було рожевим витвором уяви,  
чарівною легендою людей,  
бо як тоді збагнути зло лукаве,  
бо як прийняти смерть дітей?

48.

Від слів зажури заживали мури,  
ставали спід землі доми,  
гоподні села обростали в зелень,  
і хлипало з весни.

Прозорі сльози падали в чорнозем  
і кільчилились в жита.  
Сонця з рум'янком — разові буханки —  
лягали на столах.

49.

Ми, кажеш, з волею приймали  
свобідно брати від добра і зла,  
що ми самі дітей своїх вбивали,  
хоч заповідь Його — не убивай!

Ми, кажеш, відмовляємося брати  
тягар провини і гріха,  
зсуваючи вину на Бога,  
хоч таїна Його глуха.

50.

Якщо цей світ не стався випадково,  
якщо не різали орбіт  
всевишні вибухи і катаклізми  
крізь ями простору і ями літ,

то Він, учителю, творив недосконало!  
То Він провинною зганьбив своє чоло,  
створивши смерть, створивши болі,  
жорстокості і зло.

51.

Хитка, учителю, ця наша кладка згоди,  
я схильний взяти тільки пів вини,  
бо хоч ми маємо і вибір і свободу,  
то Він в первопочатку зло творив.

Якщо ж не кільчилось буття в первопричині,  
якщо його родила темрява і мла —  
тоді лиш осамітнена людина  
несе сама тягар добра і зла.

**Заклинання**  
(Недрукована, 1968)

1.  
хай перелпється із  
дерев  
на землю  
як моє волосся  
зелень  
як густе зелене  
тісто  
у глибоку діжу  
вечора  
бо я  
самотня

2.  
хай покриє  
присмерком  
бо я  
щоб вітер захистив  
уста  
вечірнім холодом  
бо я сама  
росту  
крізь вечір  
на бажанні тіла

3.  
бо я  
перебреду водою снів  
шукати  
за його можливістью  
водою снів  
шукати  
за його присутністю  
бо я  
росту бажанням плоті

4.  
я  
шукатиму його  
відсутніх рук  
на персах  
я  
шукатиму його  
бажаних пестоців  
щоби  
обмити бедра  
бо  
з самим бажанням  
я неповна  
без його любови

5.  
хай  
на голосі його  
пробудиться  
моя надія

6.  
я водою збуджу  
що спливає з місяця  
що тисне серцевиною  
дерев  
пронизує мої судини  
збуджу його тіло

7.  
обривається провалля  
снів  
і він  
приходить кладкою  
до мого тіла

випікає рану  
де були уста  
а я  
цілунками заліплюю  
провалля  
між його бровами

8.  
я виполю  
з його очей  
жінок  
я з тіла вимію  
сліди  
жінок  
а в горлі  
посаджу  
полянть любови

9.  
він  
чистий від минулого  
торкає  
мої стегна  
скроплює на них  
солодкий трепет

10.  
поражений сучасним  
він  
зсуває з клубів  
спідниці  
поражений  
здирає з рамена  
сорочку  
захлинається  
моєю наготою



11.  
позначений  
майбутнім  
тоне  
в моїй нагості  
а я твердими сосками  
проколюю  
його гарячі груди

12.  
його долоні  
розпливаються в мені  
його зіниці  
розчиняються  
в моєму зорі  
його обличчя  
прибирає  
мої риси

13.  
зникає  
у моїх глибинах  
я сама  
мутніє  
в водах снів  
бо я расту крізь вечір  
він кінчається  
з жаданням мого тіла

14.  
бо  
тіла в любові  
протискаються  
щілинами крізь  
стіни  
небуття

і задихаючись  
вдихають час  
який спиняється на мить  
і рухається  
по утробах  
в напрямі  
майбутнього

**Вибрані дороги**  
(Недрукована, 1970-72)

## Довга подорож I



пропихаючись тріщинами минулого, переступаючи по споминах,  
розгладжуючи пам'ять, що полотнами висить між кроквами  
століть — я увійшов крізь чорний Нотр Дам розп'ятись на старих  
коханнях, стекти вітражами на мури і ятріти лицами святих

прийди до мене  
вітром подиву,  
закутай тіло  
білим голосом,  
  
обвій устами  
вижидання,  
з далеких літ  
прийди коханням



втискаючись частиною себе до Нотр Даму, я зачав видовжуватись і сягати спомином Chateaux de Vincennes, що підносило у простір вежі церкви, які вгиналися на вітрі і шуміли молитвами голубих померлих; на розвалених старинних баштах зеленіла мохом доживаюча моя любов і витягала з каменя вогкі пісні кохання; голубі померлі вихиляли опівночі на старому кладовищі на Монмартрі голови й примружено дивилися з-за потойбіччя плит

протиснися крізь шовкові  
голосільниці,  
об'явися, не спасенна,  
не молільниця,  
  
об'явися пожаданна  
і приречена,  
і заказана гріхами,  
і заклечана

■  
чорний грим топився на старім камінні церкви святого Северина і стікав у калюжі прохолоді під будинками; розсуваючи старинні ризи, розсуваючи святих і янголів, я пропихався краєвидами минулого і вслухувався, як стінами спливали шепоти забутих уст, немов засохлі квіти, — аж нараз прорвалися по гзимсах молоді крикливі фрески, і запульсувала в камені застигла кров: роздерши прохід в напрямі Бастилії, відкривши щілину до темних келій Сен Дені, в яких лежали на дошках нагі жінки, зживаючись і западаючи в учора

я тебе жадаю  
коравевою,  
я тебе з устами  
березневими,

хай проходять діви  
з медальйонами,  
хай холонуть в мармур  
між колонами,

я тебе жадаю  
наготіючи,  
вічно вижидajući  
і надіючись

■  
я збирав тебе з вітражів у каплиці Сен Шапель, з кусків старого золота ікон, з малюнків на побляклих стінах, з голосів жінок, які підходили з-за мурів, з поглядів дівчат, які кохалися над Сеною, — поки ти не ожила поміж лаштунками минулого й сучасного

витри недовіря це  
з погляду дівочого,  
змий полуду сумніву,  
що тебе наврочив,

з коралевих уст твоїх  
дай хоч закропитися,  
з дерева любовного  
гілкою схилися

■  
твоя присутність молодила мури, і по білих пальцях веж катедри в Chartres, камінних суглобах захристій — потекли лагідні напиви; а наші відбитки плили потоком і розливалися по шибах, застигаючи на них красками; сонце пересвітлювало на вітражах наші нутрощі, дивилося крізь наші очі з давнини в сьогодні

я позаду усміху  
бачу в тобі сумніви,  
я позаду погляду  
бачу тень задуми,

красно завінчай себе  
квіттям нелукаво,  
і надлий з очей своїх  
погляду ласкавого

■  
на покручених камінних сходах у Chambord білили, ледь видніючи, жінки, що білими ногами обтискали тут коханців; звуки гарфи запліталися в м'яке волосся, пестили тіла; опалені дахи вкривались піхурами веж, викручувалися, як тіла закоханих; сліди дворян і королів давно заниділи на камені, тільки під гарячим сонцем холонуть від самотности старезні мури

я тобою давньою  
прагну огорнутися,  
і прозорим тілом  
хочу обвинутися,

щоб струя чутливості  
з погляду примруженого  
ринула по жилах  
в серце перечужене

■  
ми розсунули роки, що висли поміж нами, і наблизились до себе у Villesavin: в просторих стайнях їхали галопом крізь стіну карети, дишлями вперед, без коней, що давно загрузли в землю; я виводив з давнини дівчат, які ламали льон на терлицях, а на устах ламали сміх; там я відтворив тебе: якою ти колись була, схилена на прялку, пропускаючи крізь пальці нитку; на старих каструлях ще темніли плями твого дотику, а піч, з широкими тяжкими стегнами, чорніла, журячись відсутністю жінок; кругом перепліталися дерева і кущі, як наші невиразні спомини про нас

тут за тебе випив  
розпашіле літо,  
тут я задихнувся  
тіла твого квітами

■  
з густого дна Луари виставали кам'яні колюмни й арки, на яких хитався замок Chenonceaux; попід арками спливали невиразні відображення шести жінок, які минали тут своє життя, пливли з водою, обплітаючися водоростями; їх тіла видовжувалися в ріці, крізь їх прозорі постаті, крізь їх уста й очиці пропливали золотисті риби; замок цей підносився з ріки красою, як підносилося з часу кохання наше

усміх твій, спочивши  
на моїх губах,  
постелився м'ятою  
і в уста пропах,  
  
а з очей фіялкових,  
соромливих в'їй,  
визирали погляди  
виквітом надій

■  
на вершку гори хиталася підвішена під небо Леонардова капличка; недалеко неї небо обривалося і падало блакиттю на дахи Amboise, які ломилися і черепицею текли по мурах; від ріки цідився на балькони вітер і вмивав тіла повішених тут гугенотів, а з Луари виповзали у мішках потоплені й без голосу кричали з-за століть; я відчув твій віддих на своїм лиці — нараз щілинами у баштах проросла трава, а діри в мурах обліпили співом зяблики й синиці

ти мене між ночами  
і світанками  
оцілила шепотом  
і цілунками,

відійдїм закохані  
і невидані  
з місць очих віддерними  
краєвидами

## Довга подорож II

■

в Santillana del Mar вузькі вулички ледве-ледве пропихались між будинками, які стискали їх з обох боків худими ліктями; дерев'яні жалюзі й бальконики тулилися до підвіконь і гзимсів, а прохожі поглядами відкривали їх, складали між листками пам'яті; незамітні входи відхилялись темними роками й дихали з минулого перегаром і тлінню смерті; лицар із собакою і соколом ступав тяжкими сходами монастиря і, не дійшовши до кінця, впав на камінний гріб, обріс чавунним плотом і лежить донині; на темних головах людей стоїть у золотистих ризах Божа Мати й тисне їх в безвихідь глини, а Христос ще досі мучиться й терпить на стінах за людей, призначених в дочасність

наші надії падали  
в віддаль між нами,  
наші шляхи невгадані,  
збиті вітрами,

руки крізь час простягнені,  
очі напроти,  
Боже чужий, незба́гнений,  
дихай з темноти!

■

на рудих горбах самотні буряни й куші текли зеленим на потріскану від спеки землю, намагались заперечити мертвоту каменя і глини; перетлілі елементи видихали пару мінералів і вдихали клаптики рослинності в свою неорганічну сутність; де-не-де підносились до неба церква, торкала банями гарячу голубінь і знову грузла в землю; до неї липли глиняні хати, немов шукаючи спасіння, а шкіра злазила зо стін і залишала доживотні рани, без помилування

голос застиг в темниці,  
занерухомів,  
погляд загус живицею:  
хто ми?

знову себе шукаємо —  
дависься ликом  
далеч глуха, заростаючи  
криком

■

за річкою, по другий бік Toledo, в очі тиснеться крізь жовту рінь охляпа зелень; ми, зелені, повертаємось до міста, блудимо завулками, які ведуть нас через спомини назустріч; оминаємо порожні панцири, що бережуть антикварят, де виливається з масивних обрамовань дзеркало, у пам'яті якого зберігаються обличчя й усміхи жінок, а святі крізь шпари досок пропихають руки й витерті суворі лица; надворі молоді дівчата прилипають персами і стегнами до стін і мріють про коханців

чим зсувалося небо ближче  
і голубіло,  
ти ставала найближчою  
і зрозумілою,

чим доходило сонце в літо  
і золотіло,  
давня туга зустрітисся  
знов заболіла

■

там стоїть посеред міста чорний дім, з його затертих візерунків визирають свідчення минулого, — решта міста розпромінена і золота, бо сонце нахилилося до нього, намочило в Гвадальквівірі чоло, зачепилось за вершок Хіральди; а всередині по темних коридорах, келіях, церквах — мученики тягнуть по дошках століть Христа до гробу

ти прийшла, зяясніла  
на обличчі моїм,  
теплі очі завітти  
в ободі вій,

білий дотик колін стривожив,  
обтиснувши кругом,  
проникнула твоя дівочість  
хмільним вином



шлях з Гранади до Валенсії тяжкий, треба відділитися від світла, треба розлучитися з теплом, стерти з себе сонце; шлях з Гранади до Валенсії, як неприємний спогад, що підноситься хребтами голих гір, які шорстким і сірим труть об наші очі; шлях з Гранади — це пустиня мінералів, де у пахвах гір пучнявіють широкі печі й випікають дзбани, глечики, тарілки; шлях з Гранади, наче поворот в сьогодні

ще пам'ятаю спомином  
тіло твоє,  
передчуттям знайомим  
віддаль росте,  
ще пам'ятаю згадкою  
дотик грудей,  
на розпечалену кладку  
впали сліди



тут оживлений бажанням Бога камінь розпухав, підносився над морем, а розхитані доми містечка хапалися в переляку за небо; ми проходили крізь сіті риболовів, крізь порізані вітрами їхні лица, крізь старі рибальські судна, — добирались на вершок Peñiscola, під небо, де з вітрами гнулося розп'яття, на яким Христос ридав солоними сльозами; ми, обнявшись, стояли нерухомо і дивилися назад, в кохання наше

знову глухнуть століття,  
знов не чути минулого,  
ти стаєш пережитим  
одного ще прибулого,  
всі кохання відлюблено,  
дні проходять самотні,  
Боже давній, загублений,  
хоч дихни із темноти!

## Подорож по коханнях

1.  
в полі червоніє кров дозріння  
де-не-де сивіє жмут  
питань  
ти по кладці переходиш в осінь  
і збираєш залишки  
кохань
2.  
квіти нидіють і розчиняються  
у сутінку  
бо защеміла їх пора  
овоч звапнює оскомною уста  
жовтнева жовч  
зайшла за серце
3.  
твоя пам'ять це спазми доріг  
які пішли ніде  
твоя пам'ять це близни надій  
сліди
4.  
всі дороги вели до тебе  
а ти вела ніде  
беручи мене по дорозі  
не даючи себе  
всі бажання мої пірнали  
в дівоче дно ріки  
всі дороги були тобою  
ти не була ніким

5.

я захлиснувся твоїм тілом  
і мною щастя прощеміло

пройшло лишаючи в мені  
відчаю невігойну рану  
щоб я шукав в жінках рятунку  
що питимуть мене в нестямі

6.

я роздавав себе рокам  
і з дня на день ставав відсутнім  
я роздавав себе жінкам  
і висилав дітей в майбутнє

і залишилася одна  
ілюзія життя у роді  
як перекисла рідина  
у роті

7.

моє життя подерте на строфи  
любови й зради  
моє життя покрите знаками  
гіркої знади

за кожну ніч проникання  
в жіноче тіло  
моє нутро втискалося в себе  
і самотіло

а тепер я стою на вітрі  
перемитий  
на сивіючій зламі віку  
пережитий

8.

я зривав по дорозі дівочість  
щоб стати спомином  
я шукав любови по ночах  
щоб стати спомином

проникав між розтулені ноги  
щоб стати спомином  
і роздав себе по дорогах  
згубивши спомини



**Людина і**  
(Недрукована, 1972-73)

## Людина і речі



будуєш човни поїзди машини  
які видовжують тебе на метрах  
кілометрах меґаметрах  
будуєш літаки ракети  
які вивищують тебе на небо  
стискаєш віддалі  
до змісту людського сприймання  
стискаєш час  
до виміру життя  
  
невпинно витягаєшся  
за час і простір

### Дзеркало

щоденно мучиш  
дзеркало своє  
примушуєш його  
щоб відбивало тебе іншим  
ніж ти дійсно є  
тому ти ломишся  
і гнешся  
вивертаєшся навиворіть  
аж дзеркало зневіриться  
і вивергне тебе відлюбленим  
віджитим  
і відсутнім

### Драбина

щоб людині  
лізти вище  
пхати в небо руки  
в синяві мочити скроні  
відчувати необмеженість  
і падати

**Д  
е  
р  
е  
в  
о**

що зеленить  
для тебе краєвиди  
зеленить куток  
твого життя  
аж всохне  
і хрестом счорніє над землею  
над тобою

#### **Лямпа**

ясніє  
і не прояснює тебе  
світить  
і не просвічує до тебе  
родить світло  
і не гасить темряви

### **Людина і краєвиди**

#### **Краєвиди**

крізь тебе переходять краєвиди  
з правої сторони тебе затінюють гаї  
з лівої місяць обливає холодом  
знизу видовжують до обрію поля  
поземо крають вулиці й канави  
доземо височінь і світло

ти поділений усім що зустрічаєш  
ти роззичений усім що любиш

#### **Схід сонця захід сонця**

весна літо осінь зима  
ти знаєш усі пори  
але з кожним сонцем  
мов народжуєшся знову  
з кожним заходом  
відходиш трішки

#### **Дорога**

врізується в землю  
а тобі здається що у простір  
переходить з місця в місце  
а тобі здається що в майбутнє  
ззаду неї пройдене  
попереду нейдене  
а тобі здається  
це метафора твого життя

#### **Річка**

дивишся у плесо  
і вода минає твою вроду  
мочить кучері  
полоще очі  
несе твої подоби в море  
вимиває з тебе риси  
вимиває молодість  
і залишає

#### **Озеро**

глибоке око гір  
дивиться постійно вгору  
бачить сонце місяць зорі  
часом тіло птиці  
що падає в його зіницю

часом тіло жінки  
що купається  
в його рідкій ретині

і воно приймає всіх і все це  
безпороочно  
чисто

озеро  
байдуже окого гір

### **Ліс**

вже тридцять літ  
шумить березове гілля  
крізь білі спомини  
і пам'ять

тридцять літ  
білизоною  
вгинає сніг гілля  
блідих берез  
як найдивнішу чистоту  
якої досі не зазнав внутрі  
ні ззовні

## **Л ю д и н а і м и н у л е**

### **Роки**

заламані у призмі віку  
роки — пробиті цвяхами померлих  
роки — завішені на голосах покійників  
роки — одягані навиворіть  
всідають в пам'ять  
оксидуються  
гуснуть в крові  
видовжують тебе до ям  
минулого  
до тіней предків

### **Сліпі бандуристи**

ідуть степами  
і палицею дум  
намацують дорогу  
гупають  
в тверду засохлу землю  
нашого сумління  
дивляться крізь ніч  
великими очищами бандур  
і нам небачущим  
показують стежки до нас

### **Жінки**

до гола роздяглися  
стягнувши з лиць красу  
стягнувши тіло  
до ліричних костей  
що біліють на горбах століть  
і гупають у пам'ять  
кривим танцем  
який кульгає закрутами  
споминів  
як спадок  
як гірка любов

### **Ярославна**

розвісила на баштах тугу  
розпустила плач  
над мурави путивля  
який звисає на жердках років  
і звогчує свідомість  
  
ярославна  
розстелила тіло  
неціповане непещене  
повне ніжности

щоб ти по ста віках  
черпав її  
для віршів

#### **Кам'яні баби**

залізли по стегна в гроби  
втискаючи тіні померлих  
у землю

від білого дива кісток  
їхня стать с'кам'яніла  
не затремтить уночі  
від дотику нашого тіла

#### **Могили**

обвалюються на століття  
сплощують роки в тонкі дошки  
поп'ямлені молитвами й надіями  
вкриті воском  
закидані вінками болю  
могили  
чорні рани на руках землі  
чорні діри під ребром минулого  
чорні очі під твоїм чолом

### **Людина і людина**

■  
В кожній зустрічі  
дитя заходило в людину  
і виходило  
не чисте

в кожній зустрічі  
топилося в очах людини  
не проглянувши крізь неї  
не видюще

#### **Ти перший раз любив**

дівчина  
як недоспіле яблуко  
кусаючи її уста  
ти мав оскому  
торкаючи дівочі зелепуги  
осідав на губи  
спомин сосок

дівчина  
як недоспіле яблуко

#### **Тіло слабе**

речі ближчають буденніють  
краєвиди нидіють і непотрібніють  
люди незнайоміють відходять  
і кого (чого) триматися?

#### **Дружність обривається**

виходять люди  
залишають тіні  
які торкаєш  
та вони не мають дотику  
обнімаєш  
та вони не мають форми

### **Людина і ?**

#### **І питаєш**

давши нам життя  
чому не дав довічного життя  
давши нам себе  
чому не виявив своєї плоти  
кинувши неспертности зерно  
чому нас душиш темрявою ночі  
вивівши в красу  
чому нам вириваєш очі

■

ми проколені потребою любови  
нешасливить нас потреба щастя  
виголодне невтримний голод  
щоб не зникнути всечасно

ми тримаємось життя любов'ю  
порожнім невблаганням білим  
западаємо в байдужість божу  
не знаходячи надії

■

останній крок  
затихло в роті  
застигли жили на вапно  
очиці залила сліпота  
кричимо

рятунку просимо дарма  
в його склепіннях занімілих  
озвалася одна земля  
одкривши діри

■

помолимось за нього у церквах  
заплачемо що він для нас несущий  
жалобно схилимо тіла  
ідучи

відійдем невідхідно звідсіля  
повернемось туди безповоротно  
жалобно зложимо тіла  
в полотна

#### **Ти приходив**

не знаючи чому відійдеш  
тратив почування  
не знаючи чому кохав  
тратив тіло  
не знаючи для чого жив

ти відходиш  
не знаючи чому приходив

■

ти ділиш з ними  
паперове тіло  
даєш їм  
білу паперову кров

відходячи  
цілуєш паперовими устами  
і йдеш  
у другий паперовий світ  
поетом

**Любов у трьох часах**  
(Недрукована, 1974-76)

*Час майбутній — це пісня,  
час теперішній — потік буденностей,  
час минулий — розповідь.*

## ОДИН

1.  
Під спомином про евкаліпта,  
під зеленню його весни —  
лежатимеш, і сонце в річку  
впаде з блакитної гори.

Чекатимеш в вільготі ночі,  
замочиш тіло в холодінь,  
передчуваючи уста дівочі,  
засмагли і тверді.

2.  
замість спомину  
падаєш  
в розвалені квартали  
в іржу що з року в рік  
вгризається у крокви  
до тебе простягаються  
побиті вікна  
мов проколені долоні  
якими затікає сажа  
тому щоденно мусиш думати про  
ночами шукати за  
жінками

3.  
В літні пополудні я любив виходити на Крукову гору в Бучачі,  
яка стрімко висіла над Стрипою. У розваленим монастирі, в  
притворі, між мощами ченців, я чекав на свою дівчину. Гора  
височіла, а сонце котилося узбіччям і падало в ріку, яка спалаху-  
вала і летіла по камінні.

Ночами мене переслідували порожні будинки з розбитими  
дверима, з дірами, замість вікон, з тінями постріляних на  
окопиську жидів. Переслідували, залякували мої сни. Стіни в тих  
будинках лупилися і, мов долоні, вкриті лишаями, сплещували  
мою невинну молодість.



## ДВА

1.

Передчуваючи россаду тіла,  
ти ляжеш в постелі плюща,  
що заповзе під ребра білі,  
вирощуючи щем;

ти ляжеш в розростях гранати,  
що горло обростить в червінь,  
як виростуть стрункі дівчата  
із заросту землі.

2.

передчуваєш хрускіт рук  
що пропихаються вночі крізь мури  
пальців  
що пролазять  
тріщинами домів  
як павуки  
і рвуть куски тебе  
рвуть куски твоєї статі  
щоб виповнити ями  
смертности

3.

Передчуваючи кроки моєї дівчини,  
понури обличчя ченців  
лагідніли під руїнами, а їхні напиви  
пронизували мої кості. Коли  
вона являлася, ми швидко роздягалися  
в заглибині колишньої захристії.  
Я любив її дівоче тіло, свіже,  
мов стежка білої россади.  
Стрункі ноги, вузькі хлоп'ячі клуби  
та недоспілі груди — наповнювали  
щастям. Ми ховали під каміння одіж  
і голі бігли вниз до Стрипи.

Вночі гестапо пробивало пострілами  
темряву, дірявило її — і через діри  
затікав у мою кімнату плач жінок,  
дітей. Крізь мури пропихалися  
тремтячі руки і благали милосердя.

## ТРИ

1.

Помариш ще білолистям,  
щоб вирросло білими персами,  
дівочі бедра облистило,  
щоби обпестило;

помариш лопушим листям,  
щоб стегна зеленим розплатило,  
а потім плоскими долонями  
щоб обласкавило.

2.

ти мариш про білі стіни  
що  
мов чисті сторінки паперу  
приймають тебе і синьооку дівчину

натомість  
зашморгуєшся  
в довгих вулицях

облипаєш  
залицяннями мужчин на 42-гій вулиці  
голими грудьми  
ховзькими бедрами  
набряклими устами

аж тебе опівночі розплещують  
на зужитім тілі жінки  
між брудними матрацами  
обвислі стіни

наче божі руки

3.

Я завжди марив її тілом. А тепер: дівчина стояла гола, входила у Стрипу. Прозорі ноги на білім камені, рвучка вода і біла дівчина — були, щоб їх приймати і любити. Дівчина залазила повільно в річку, її ноги то видовжувалися, то дивно вигиналися під хвилями. Вона пірнала глибше, двома руками обнімала сонце, і, дивно усміхаючись, плила до мене.

На Колійовій вулиці порожні стіни, мов незаписані сторінки паперу, мов немилосердні божі руки, тиснули мене ночами. У мурах корчилися постаті людей, випихали худі обличчя і кричали в темряву.

## ЧОТИРИ

1.

Уважно розтулить ніч,  
прийде і приляже збоку,  
і виростуть квіти в устах,  
барвінок губи обвогчить;

прийде і приляже на бік,  
притулить тіло дівоче,  
обпарять квіти уста  
в темряві ночі.

2.

розтуплюєш сірі коліна  
здираєш намоклу сорочку  
лізеш в бетонні вени  
і течеш системою міста  
по залізних суглобах  
ребрах  
по шарому камені  
й цеглі  
по сходах  
клітках і одвірках

аж опиняєшся в сірій кімнаті  
з ліжком і тазом на воду  
де пахнуть плястиком квіти  
і гола жінка у ліжку

3.

Дівчина розтулювала ноги, і хвилі входили між них. Спід каміння випаровував білий шум води. Дівчина пливла до мене з сонцем, а слова барвінком голубіли на її устах.

Скоростріли строчили намоклу ніч і вибілювали темні завулки і сквери страхом. Бетонними венами міста гриміли тяжкі німецькі кроки. Каналами протискалися налякані люди, шукаючи порятунку. В сірій кімнаті чорніло ліжко, таз з холодною водою і на простирадлі форма відсутньої жінки.

## П'ЯТЬ

1.

Перехилиться і пригорне  
чорним чадом волосся,  
і напоїть п'яним голосом  
в росах;

ти, зворушений, захлинешся  
білим тілом дівочим —  
і вона заплете тебе  
в косу.

2.

перехиляється  
мов сестра милосердя  
і прикладає  
до чола  
проколені вікна  
в очі  
залітають зужиті лиця  
обвислі груди  
розхитані бедра  
пронизують твою самотність

і так стоїш  
у місті одкровення  
захлинаєшся чадом  
відлюблених тіл

3.

Вона перехилялася на вітрі і дихала на мене золотом свого волосся. Вода перетікала її пальцями, виполоскувала з них тепло і вони ставали ще прозоріші, ніжніші. Форма її тіла відбивалася у плесі, розтягалася на хвилях. Губи дивно розпливалися під сонцем, і мені здавалося, що вона співала свою улюблену простеньку пісню про розлуку.

У проколених вікнах звисали ночами тулуби постріляних, видніли їхні ноги, руки і роззявлені роти, які без голосу кричали в людську порожняву. Із завулків біля Миколаївської церкви проносилися стогони й харчання жертв, а ніч вкривала їх туманом і заливала очі рідиною скла.

## ШІСТЬ

1

І тіло, мов стежку россади,  
покриють веснянки квітів,  
між клубами виростуть мальви  
і стиснуть тебе сукувіттям;

а потім між плахтами ночі  
вдихне весняний квітовій,  
потонеш у квітощах білих,  
у карім розквітті очей.

2.

її тіло  
протоптана стежка  
коли місяць падає  
на дошки риштовань  
і розбивається жовтком  
по мурах  
щоночі  
між її ногами ние щем  
немов затрачена надія

і вона рятується  
кохаючи тебе

та інших

рятує

приймаючи тебе

та інших

3.

Тіло дівчини було вкрите веснянками, які пучнявіли на сонці й золотилися. Вилізши з ріки, вона лежала на траві й довгими ногами, наче мальвами, стискала клаптик світла, що ластилося їй до статі. Квіти заклазили в її волосся, очі, губи, — немов втягали в себе.

Місяць обдирав боки об мур Підзамча і стівав жовтком по дахах Миколаївського пагорба. Між одвірки голих вестибюлів закрадалася біла повія, покровителька тих, що мали вмерти, дорога тих, що мали відійти.

## СІМ

1.

Прибуде з розпущеним голосом,  
пригорне тебе, приголосить словами,  
і будеш наївно розніжений,  
будеш безтямний.

Прийде і закутає шепотом,  
пригорне тебе обголосить,  
тоді затечуть в пори пам'яті  
счудовані коси.

2.

приходиш  
вона безголосо  
грузне в спітнілу постіль

тобі до очей затікають  
задихані сквери  
сажею вкриті доми

ти заливаєшся  
тинковим потом  
і віддаєш себе в жертву  
вірний і проданий  
на життя

вона обнімає тебе  
притискає  
вгрузаєш з нею у постіль

а пам'ять ще довго тривожать  
гадюками коси

3.

Дівчина тихо співала, її голос стелився по недоспілих персах. Коли я перехилився до неї через счудовану косу, її шепіт обдував моє обличчя.

На ратуші голосили мертві, а постаті в мундирах, обтяжені смертю, загрузали в камінь, карбували кулями свій час. На пагорбі лежали мерці з колáми крику, забитими у горла, і світили до місяця білками очей.

## ВІСІМ

1.

Коли уяву сколихнуть її уста,  
розійдуться по тілі  
жагою пестощів, жаданням губ;  
коли цілунками наділить

закутає дівочим чаром,  
лагідним льоном слів,  
коли сполоще сміхом білим —  
кохатимеш її.

2.

коли уяву розплющують квартали  
заглухлі сквери  
осліплені брами і коридори  
кохані й відкохані жони

тоді не проходять  
крізь сплощену пам'ять спомини  
тоді ти живеш у сьогодні  
тоді ти сучасний  
суджений жінці  
якісь  
на вечір одного кохання

3.

Коли сонце ховалося за її косу, вона тремтіла, пригорталася до мене, обнімала, і мені здавалося, що уся розходилась судинами моєї крові.

Тяжкі квартали розплющували пам'ять про постріляних, тільки мертві очі, залиті місяцем, котилися з окописька до Стрипи. Сердитий замок витягав спід мурів кістяки і косо кидав ними на закладке місто.

## ДЕВ'ЯТЬ

1.

Як ніч прозріє і загляне  
моноклем місяця спід зір  
до найтемніших місць землі,  
ти схочеш, щоб тебе кохала,

гарячим поглядом зманила,  
занурила у карий зір,  
щоб ти, наївний, мов хлопчина,  
в дівочій сутності зотлів.

2.

як ніч  
моноклем місяця  
проколює застигли вулиці  
ти бажаєш зануритися в неї  
в її пестоші

мов хлопчина  
триматися її тіла  
тонкої дошки порятунку  
тонучи  
у смерть

3.

Обличчя дівчини горіло піді мною, а збуджені рожеві соски проникали в серцевину крові. Її живіт, мов сполоханий птах, бився об мої клуби, а ноги обтискали стан. Зворушений вечір розливав на наші спини ретину свого одного ока в синьому моноклі.

Подірявлена кулями ніч хилиталася зі скелі, а чорні ями в мурах нерухоміли, коли гестапо з перебитими хрестами, замість лиць, гупало підшвами по бруку й полювало між блідими стінами на тих, які осталися живими. Коли їх витягали на поверхню, місяць застрявав їм в горлі, і не могли кричати у нелюдний світ.



## ДЕСЯТЬ

1.

Її рамена  
забілюють у ніч,  
немов щілина,  
повиснуть на темній блясі,  
щоб ти через ту щілину  
в відсутність її пропихався.

2.

її тіло  
блякне  
мов щілина  
просвічує тобі  
крізь ніч  
  
і ти  
пропихаєшся в більма будинків  
і врешті  
знесилений падаєш  
в її невірність

3.

Холод скроплювався на нашу шкіру, і ми побігли на Крукову гору до монастиря. Справа молодий потічок оббивався об коріння і, мов хлопчисько, падав стрімголов у Стрипу. Мене охоплювало бажання взяти свою дівчину на руки, принести до притвору і просити вибляклих святих берегти її.

Тих, яких ловили вночі, гнали на окописько, давали лопати і казали копати яму. Вполудне, коли яма була готова, ставили всіх над нею і стріляли. Земля сухо падала згори, засипувала перелякані очі. Жіноче волосся стогнало під грудками і піносилось на вітрі, як тимчасова епітафія.

## ОДИНАДЦЯТЬ

1.  
Напне на грудях перкаль ночі,  
обпарить губи кропом сосок;  
знепритомнівши, неспокоєм  
закропиш очі.

Зануриш голову у білу  
гушавину грудей кипучих,  
бажаючи ще раз вернутись  
в жіноче тіло.

2.  
роздерши на грудях перкаль  
вона переходить times square  
і віддається кожному  
хто прагне кохання  
за гроші  
і ти  
самотній  
також злягаєшся з нею  
бо не маєш нікого  
ближчого

3.  
Коли ми нарешті вибігли на гору, дівчина тяжко дихала, а при-  
смерк прикривав її соски. Одягнувшись, ми стояли поруч і  
слухали, як внизу шуміла Стрипа, як над кручею німіли зорі. Ми  
були самі й щасливі. Але святі, які хапалися за побляклі рештки  
своєї вічності на мурах, випихали з-між каміння строгі лица і не  
раділи з нами.

Після нічної акції на жидів, коли гестапо ганяло порожніми  
кварталами, доловлюючи і дострілюючи, я ішов униз Колійовою  
вулицею до торговельної школи, яка стояла напроти ратуші по  
другому боці Стрипи й одним плечем підтримувала горбок із  
старим кладовищем. Біля криниці Соб'єського я побачив жінку,  
яка лежала посеред вулиці, розкинувши руки. Її голова була ро-  
зірвана пострілом, а з чащки тягнулася застигла кров і клапті  
липкого волосся. Збоку лежала відкрита торбинка, з якої  
сипались шпильки, коралі, гребінець...

## ДВНАДЦЯТЬ

1

Зануриш голову у білу,  
впадеш в заламані коліна,  
тебе обмарить і повіриш  
у нерозгаданості тіла;

в п'янкуму мареві почувеш  
її тяжкий гарячий віддих,  
що піднесе тебе над неї  
і кине в судороги білі.

2.

зникаєш в білий папір  
пополуднів  
прогортаєш призначені для тебе  
сторінки  
невписані ще зовсім  
і зневірений  
западаєшся  
між зимні ноги

3.

Другого пополудня я чекав на дівчину в притворі. Сонце котилося стрімким узбіччям, падало в ріку, яка спалахувала, корчилась від гарячі й летіла по камінню. А дівчини моєї не було. Сонце зовсім охолело в Стрипі, погасло в білих судорогах, клаптик місяця відбивався в плесі, а дівчини ще не було.

Миколаївську церкву обступили сліпі будинки, як жебраки з порожніми торбами, як каліки на милицях одвірків. На кладовищах виповзали спід землі налякані коси і плакали до вітру. На окопиську біліла спід землі рука, прощаючись зі мною.

## ТРИНАДЦЯТЬ

1.

Ти наповнишся ущертно нею,  
заколишешся у ритмі бедер,  
що живитимуть твою надію  
і глибитимуть твою потребу  
покоритися чуттям і впасти  
в голе кипотіння ніг, —  
та не віднайдеш себе у ній  
тільки защемить гостріше пуста.

2.

ти  
наповнений криком  
крізь тебе пропихаються тіні  
спішать уранці  
в більма канцелярій  
спішать увечір  
до білених хат  
заголених жон і коханок

ти

залишаєшся сам  
а хоті  
тягнуть тебе в таємну  
немилосердну статъ

3.

На третій день я знов чекав на дівчину на Круковій горі, та її не було. Коли стемніло, я, наляканий, побіг назад до міста. Будинок, де вона жила, стояв відкритий. Я бігав з кімнати до кімнати, кликав її, та до мене вертався тільки відгомін мого голосу. Мене огортало нудке почуття жаху, я почувався, наче западався в її неприсутність.

Цілими днями я ходив по канцеляріях, розшукував за нею, виповнював формулярі, в яких треба було її описати, а я не міг, бо при кожній нашій зустрічі вона була гарнішою, тому незнанішою. Втома знесилювала ноги, і я, пригноблений, ішов за місто між постріляних. Та дівчини своєї не знайшов.

## ЧОТИРНАДЦЯТЬ

1.

Зітреш, цілуючи, уста,  
прилипне дотик їй до шкіри,  
тоді без дотику впадеш  
в зневіру,

Загусне віддих на губах,  
затиснуть судороги кості,  
коли вникатимеш ще раз  
до плоті.

2.

стерши об камінь лице  
здерши зо шкіри дотик  
затуплюєш очі об час  
а в роті терпне язик

лягаєш  
на голий живіт  
вона обплітає руками шию  
і душить

3.

Я шукав за нею на окопиську, шукав у пам'яті знайомих, шукав за дотиком її на стінах, шукав за поцілунками на собі. Але спомини блякли, дотики лупилися і відлітали, уста стиралися зі шкіри. І я залишався з собою.

Мої почуття затупилися, я залишив своє місто, щоб не бачити людей, яким кам'яніли язики в устах; щоб не бачити тіней, затиснених у стіни; щоб не чути мовчання, яке душило місто.

## П'ЯТНАДЦЯТЬ

1.  
Вона коханням вичерпає з тебе  
останки почуттів і ніжність,  
щоб ти ціле життя тужив за нею,  
щоб ти чекав на роздоріжжях.

2.  
ти розтратив свої почуття  
ліжка  
мов чорні ями  
мов гріхи без відпущення  
відпихають тебе  
хворі стіни  
хиляться на тебе  
і тиснуть вниз

3.  
Чи її краса десь дивувала місяць? Чи квіти виростили з її долонь?  
Чи вітер дихав її волоссям, що вилазило спід... чи, може, вона  
ховалася від мене, щоб я тужив за нею.

Ідучи, я переступав людей у мундирах, які втратили рухомість  
і впиралися очима в небо; відгортав землю і заглядав у сині  
обличчя; пропихався крізь бараки з полосатими людьми і  
западався в ями крематорій, які диміли у світ, мов гріхи без від-  
пущення. І мені здавалося, що вона була зі мною поруч.

## ШІСТНАДЦЯТЬ

1.

Ти захлиснешся втомою,  
впадеш в зелену тлінь  
і не бажатимеш любови,  
не бажатимеш її.

2.

спека томить  
вулиці

об голе тім'я міста  
вибиває час

ти захиляєшся тишею  
вапно заливає рот  
кишки  
жили

і ти не відчуваєш болю  
ні порожнечі  
ні самотности  
ні щастя

3.

Остання тиша осідала в склисті очі мертвих. Тільки я один ходив по світі з відсутністю своєї дівчини, з присутністю тіней постріляних, з ямами крематорій. Чому я мав те все нести і зносити? В останньому рахунку, монастир на Круковій горі — це зрада. Жінка біля криниці Соб'єського — зрада; тіла на дошках Бухенвальду — зрада.

Моє свідчення про них — теж зрада. Я живу.

**Передостанні вірші**  
(Недруковані, 1975-80)



## Погляд на себе

### з з о в н і

приймавши в себе очі  
й невиразну форму уст  
ти хочеш їх  
ти хочеш білих рук  
що розтягають ніжність  
по твоїм обличчі  
по руках  
грудях стегнах статі  
що росте від дотику і твердне  
приймаєш їх уста  
долонями приймаєш їхні груди  
що віддають тобі опуклість  
приймаєш їхнє тіло  
що всякає в тебе  
наче задоволення  
чи повнота  
щоб прикрити плями  
з з о в н і  
як задрість ницість злоба  
яких не можна змити  
добросердям ні безсердям  
бо ти був відображенням  
їх вчинків  
їхньої любови  
і ненависти  
їх звичок  
що викривлювали  
в тілі  
і свідомості

### з н у т р а

щоденно пристосовуєш себе  
і усвідомлюєш  
що ти є менший

від своєї зовнішности

що багато менший  
від тієї зовнішности  
яку інші відбивали  
в дзеркалі своїх уявлень

тому ти випростовуєшся  
підтягаєшся  
щоб бути вище себе  
але усвідомлюєш  
що віддаль між тобою  
з зовні  
і тобою всередині  
збільшується

страх  
перетікає через тебе  
гусне  
нерухомить нерви

ти  
спаралізований  
кричиш  
та голос твій  
не може вийти з горла  
простягаєш руки  
та вони без поруху  
біжиш  
та ноги не згинаються

і так  
обмежений своєю формою внутрі  
і знерухомлений страхом  
ти усвідомлюєш  
що вже не вийдеш поза себе

що будеш  
незакінчений  
час  
тинний

з нічого

живеш  
не можучи проникнути  
поза часовість  
живеш  
не можучи прийняти  
тимчасовість

в ніщо

день-у-день  
запитуєш себе  
що завтра  
поза завтра  
поза нами  
і на тебе дихає  
темнота  
в якій біліють відбитки  
твоїх непевностей  
твоїх питань

ти запихаєш в неї руки  
розмахуєш  
шукаєш опору  
та натрапляєш на ніщо  
і руки тонуть  
не затримуючись  
бо питання  
не становлять опертя

## Дивися в обличчя мертвих поетів

де витикаються вилиці  
де западаються ями очиць  
дивися в порожні роти  
де вапніють на яснах слова  
дивися в чашки  
де булькочуть застигли води

дивися в обличчя поетів

бо треба збагнути очі  
залиті більмом  
треба збагнути вуха  
забиті тишею

треба торкнутися волосся без шкіри  
ноги і руки без руху  
заниклі жили і нерви  
відвернений рух клітин

треба пропхатись крізь мертві обличчя поетів  
треба пройти до несутности крові  
треба спинитись на другому березі костей

щоб бачити їх  
як тиснуться в пам'ять з одчаю  
з богами  
з жахом голих жінок  
з дивоквітами марень

тиснуть слова  
щоб просверлити діри крізь смерть

а ти  
дивися в їхні обличчя  
обмацуй ситих жінок  
давися хлібом

## До чужої жінки у стані несповна любови (Шарж на традиційну нуту)

1.  
Якби то каструлі були прозорі,  
якби то тумани борщів були негусті,  
якби то балачки були недовгі, —  
ти може б узріла мене на вікні  
несповна любови;

А я б не якбикав з пустого вікна  
в заглушливу кручу кухонну,  
а я б не тужив до затрати ума  
несповна любови;

якби ти до місяця вийшла, бездумно  
зірвала з рамен сорочки, —  
кохав би тебе цілу ніч безнадумно,  
не кляв би каструлі й пропащі роки  
несповна розуму.

2.  
На дереві місяць втомився звисать,  
на смерть соловей перетьохкав ліщину, —  
хоча його роля ніжнити серця,  
та май співчуття до пташини!

Роками він тьохкав до твого вікна,  
де ниділи бутлі набухлі —  
коли безпросвітно тебе пройняла  
еротика кухні.

3.  
Замість поїти цілунком уста,  
кинувшись в зім'яті трави —  
вічно пригублюєш стерте горня  
чорної кави.

Замість нагою одній навмання  
кинутись в місячні води —  
ти, загортаючи тіло в халат,  
лізеш у ложе.

4.  
Зорі тобі до лиця,  
місяць тобі по очі —  
вийди на зруб, пригадай  
літа дівочі;

трави до статі тобі,  
хрускіт гілок засохлих —  
як за прозора роса, натягни  
мужа пантофлі.

5.  
Я марю, що груди твої крізь халат  
струмують до костей, до крові,  
до мозку мого — і качаюсь в кущах  
неповна любови;

Уяву мутять твої стегна і стан,  
і губи твої коралові —  
приходиться вити з незмірних жадань  
неповна любови.

Якщо ти не вийдеш крізь клекіт кастрюль,  
крізь хлипін борщу і крізь шуми —  
в розпучі страшній до другої піду  
неповна розуму.

## Фота з лєтовищ

### 1. Дівчинка

Я забув, як вона виглядала. М'яке волосся, коротеньке плаття (бо гаряч валилася з усіх сторін на краєвиди і людей), веселі очі, веснянкувата щебетливість — все це буде доречне. Бо дівчинка була рухлива. Бо дівчинка була, як всяка дівчинка. Усе буде доречне. На лєтовищі в Орляндо чи в Лос Анджелес, не пам'ятаю.

пісня для дівчинки:

пустунко відгуляй  
мотаючи на стан  
і весни і літа  
і ранки розставань

Бо дівчинка провожала батька. Бо дівчинка була горда. Підстрибувала кругом нього, обнімала, — щоб всі бачили її великого, гарного батька в уніформі. Кружляючи, вона хотіла обмотати кругом себе цілий світ.

пісня для солдата:

солдате відмаршуй  
стели для хробаків  
шинелю і кістки  
в поранкову імлу

### 2. Хлопець

Лишалось декілька хвилин до відльоту. Хлопець тримав дівчину за руку, а вона говорила до нього, усміхалася, і хлопцеві було жалко з нею розлучатися. Вона не була красива, тільки гарно усміхалася. А хлопцеві було жалко з нею розлучатися. Можливо, він любив її голе тіло, любовні ночі з нею. Можливо, вони не мали ще любовних ночей. Може, він любив її усмішку. Може, він любив її. Не знаю. Бо тяжко було пройти кілька кроків у їхні душі.

пісня для закоханих:

як юність заросить  
оманою в очах  
кохайтесь бо краси  
не стане на літа

### 3. Жінка

Тих декілька хвилин до відлету тягнулися дуже довго. Дружина провожала мужа. Чоловік і жінка, жінка і чоловік — стояли і мовчали. Бо всі слова були казані й відказувані. Всі слова були вживані й переживані. Коли хвилини дотягались до кінця, вони легенько приліпили одне одному цілунок на прощання і пішли. Кожному цілунок цей був неприємний.

пісня для жонатих:

не треба нудьгувать  
бо час летить і так  
тож вимийте слова  
то сполощіть серця

### 4. Старий

Час поспішав, і старий спішив, але ніяк не міг поспіти. Тримався за тремтяче рамено старої, але ніяк не міг поспіти. Тих декілька хвилин до відлету — летіли дуже швидко. І хоч не треба було триматися за руки, хоч не треба було цілуватися, старий ніяк не міг поспіти.

пісня для старого:

хоч зморшки потекли  
з тремтячої руки  
тримай як ся колись  
чи ві покинь дійди

### Подружжям

Літа беззамінно погасають,  
притуплюють наші чуття,  
притомлюють нашу взаємність.  
Події  
засипають пам'ять,  
і подружжя западаються  
в безмовність.

Дівочої краси  
не вистане тобі на вік,  
чи вистане кохання,  
щоби втриматися на поверхні  
слів?

### м вірш

наші тіла збагатилися споминами,  
доробком дотиків  
і почуттів,

терпцем холодної трави на шкірі  
під оком місяця  
і деревієм зір,

і виплеском води, що холодила  
диво́ту стегон  
в мочарах,

тож ми тілами споріднилися,  
а душами далекі ще  
на два життя

## Зелене світло в Ашаффенбургу

Черепиця знила під зеленим мохом,  
старі дома спливли на  
плеса літ,  
а ранок постирав набухлі тіні  
з камінних плит.

Порожня вулиця вибілює  
безвиразний гурток  
людей,  
які чекають на зелене світло,  
щоб перейти.

І так чекатимуть,  
хоч можна переходити,  
аж викричить капрал  
нові кадильні крематорій,  
стогін костей, —  
чекатимуть по судний день.

## Ланчонетний триптих

*Приїхавши до Америки  
я працював посудомийником.*

1.  
На непотребі нью-йоркського "давнтавну"  
все було захоплююче того року:  
блимаючі виклики неонів,  
перейскравлені уста жінок,  
пожмакана вата білого хліба,  
якого я ніколи не мав вдосталь,  
і навіть ланчонет на Верік вулиці,  
де сотні тарілок, чашок і склянок  
були приятелі моїм рукам.

2.  
Я працював лише два місяці  
в тій забігайлівці  
і вперше за десятиліття наситився.  
Всі мене приймали мирно:  
тарілки, які трималися долонь,  
не падали,  
власники-брати, гебрейської лагідности,  
худенька італійка,  
яка тоншала під кожним поглядом,  
і широкозада Джоузі,  
що розбовтувала і тривожила грудьми  
густе повітря  
і мій спокій.

3.  
Я працював лише два місяці,  
та цілих двадцять літ  
мене тривожили примари  
ланчонетних снів.  
Аж одного дня  
я не витримав,  
погнав до того ланчонету.  
Коли зайшов —  
на мене вдарила  
вільготна чужість:  
все переінакшилось за ті роки,  
стало незнайоме —  
люди, двері, стіни, навіть посуд.

В ту хвилину часточка мого життя  
неначе розчинилася в пливкій реальності,  
поблякла.

І не сниться більше.

Відтоді я почуваюсь,  
наче мені вирвано кусок минулого.

## Новий рік

Роки стають відбулими,  
кожний опівнічно  
31-го грудня.

Людей проймає жах,  
вони спішать,  
кожний розминається з собою,  
губить відображення дитини  
і переступає в новий рік  
чужим для себе.

## П'ять віршів на одну тему

1. Х т о м а є н ю х  
втягає запах кіс  
і переймається лагідністю

втягає віддих  
і його власкавлює  
її весна

втягає запах статі  
і гарячий сціп клітин  
жахає тіло

2. Х т о м а є с м а к  
той пробує устами губи дівчини  
її язик  
наповнює його уста  
як овоч

пробує губами очі  
і рот наповнюється  
теплими сльозами

пробує язиком тіло  
і його залози проникає сіль  
її життя

3. Х т о м а є о ч і  
дивиться поза себе  
дивиться перед себе  
дивиться в себе  
хоче проникнути зором  
всі часи  
і поза час

і бачить  
наче споза рогу  
своє життя  
не буде  
а лише відбуде  
мов чуже

4. Х т о м а є г о л о с  
кличе  
в напрямі дітей  
та голос тоне  
в їх тілах  
і не вертається

кличе в напрямі батьків  
та голос їх захитує  
провалює у землю

5. Х т о м а є у ш і  
прикладає до дверей  
і чує матір  
що виплескує його  
з утроби

чує  
шепоти дівчат які  
викохують його  
з юнацтва

чує  
напиви які  
виводять його поза  
старість

щоб чути Бога  
прикладає вухо до труни  
і глухне

### **Стенлі Кюніцу за чаркою**

Пиймо наші роки,  
пиймо за наші роки!  
Бо торкати поезію,  
це торкати нерви часу.

Бо торкати — це чути  
мозок і жовч людини,  
це розтинати жили  
і сочити рядками кров.

### **Пізня весна**

у вісімдесятім році  
весна пізнілася у Джорджії,  
не могла зазеленити  
краєвиди,  
ні вразити неспокоєм  
душу.

Лише на голім дереві,  
яке я оминав, проходячи,  
вилазило з кори цвітіння,  
наче білі нариви,  
що тріскали на вітрі.

Повертаючи назад,  
я не закріпив того дерева.

Тим я усвідомив,  
що моє життя пізнілося,  
що я виходив з краєвидів  
і заходив у себе.

### **Ще одно фото з лєтовища весною**

З кожною весною  
вигиби дівчат вабливають,  
та їхні усміхи до мене  
вкриті плівкою  
поблажливості.

Їхні талії  
стрункіші цього року  
і обтикані мелодіями.

Я, схвильований,  
пускаюся бігцем назад  
і, мов хлопчина,  
перестрибую роки.

### **Фото з синами**

Стою у невиразній позі  
між двома високими синами,  
наче втиснений у землю,  
мов відсунений на крок  
в минуле.

Безліч літ,  
непроханих, чужих,  
з якими я минався, може,  
але не вітався,  
впхалися у двері.

А я стою у невиразній позі  
і не знаю,  
як загамувати стогін крові,  
як позбутись  
молодого серця.



## Алфавитний показчик віршів

- Апокрифи весни 31  
Будуєш човни 129  
В кожній зустрічі 134  
Величання 68  
Вечір 60  
Вечірня 17  
Викликання 60  
Вірджинія 38  
Вірність 13  
Вірші для Мехіко 49  
Вірші про місто 32  
Вітри часу 41  
Голосіння 42  
Дві пісні 10  
Дерево 130  
Десять суті була 9  
Джорджія 39  
Дзеркало 129  
Дивися в обличчя мертвих поетів 178  
Діалог знизу 69  
До чужої жінки у стані несповна любови 179  
Довга подорож I. 115  
Довга подорож II. 120  
Довга поема 36  
Довгі дні ростуть поміж нами 66  
Дорога 131  
Дружність обривається 135  
Драбина 129  
Думки про дощ 30  
Embattled Garden 61  
Жертва біля криниці 64  
Життя в селі 16  
Жінки 133  
Жнива 15  
Заклинання 45  
Заклинання, цикл, 105  
Замість голосіння 45  
Звичайні монолози 43  
Зелене світло в Ашаффенбургу 184  
І вигрівалися тіла богів 51  
І ми пішли по незагоїнах землі 52  
І питаєш 135  
Її пісня 35  
Його заспів 35  
Казка 47  
Камінь і життя 42  
Кам'яні баби 134  
Кам'яний парк 68  
Кінець дня 29  
Кінцеве 17  
Коли богам останню жертву принесли 51  
Коли питатимуть за мною 31  
Коротка подорож 38  
Країні чорного життя 18  
Краєвид 1933 р. 65  
Краєвиди 130  
Кривий танець 44  
Кров лісів 44  
Ланчонетний триптих 184  
Листи 40  
Ліс 132  
Любов у трьох часах 139  
Лямпа 130  
М вірш 183  
Майже колискова 63  
Мандрівка 24  
Мандрівка в чорну ніч 27  
Мандрівка тіл 57  
Матері 13  
Ми проколені потребою любови 136  
Місто св. Августина 38  
Могили 134  
Монахія 21  
Монолог 27  
На балі бувших львівських студентів 22  
Над океаном 64  
Негр сидить посеред дороги і б'є у барабан 67  
Нічні співи 59  
Новий рік 186

Обряд літа	66
Одинока	63
Озеро	131
Осінь	29
Останній гість	28
Останній крок	136
Південна Кароляйна	39
Пізня весна	188
Після розлуки	62
Пісні любови	35
Пісня жінки	12
Пісня незнаній	59
Погляд на себе	175
Подорож з учителем	73
Подорож по коханнях	123
Подорожній	66
Подружжям	183
Поезія	11
Поет	12
Полудне	61
Поляглим	46
Помий собі обличчя до краси	54
Помолимося за нього у церквах	136
Попрощаймо себе в Юкатані	54
Попрощаймося сьогодні з містом	52
Пригадуєш, як ярмарок в Толюка	53
Прийди до мене	62
Причастя	28
Пробудження увечорі	34
Процесія	65
Прощання з пальмою	33
П'ять віршів на одну тему	186
Річка	131
Роки	132
Самотність	30
Селянин	11
Сліпі бандуристи	133
Спека розтопила під ногами кроки	53
Старість	23
Стенлі Кюніцу за чаркою	188
Stony Wold санаторія	19
Схід сонця, захід сонця	131
Ти вийшла крізь світанок	5!
Ти ділиш з ними	137
Ти перший раз любив	135
Ти приходив	136
Тіло слабне	135
Третя осінь	62
Усвідомлення	46
Фота з летовищ	181
Фото з синами	189
Христос	67
Цикл традиційний	44
Час затримався тут в півдороги	53
Червоні рожі	30
Чорний триптих	20
Ще одно фото з летовища	189
Як світла ломили над Palacio ніч	52
Ярославна	133

## Зміст

Апологія автора	5
<b>Час болю (1957)</b>	
Десять сучасників	9
Дві пісні	10
Селянин	11
Поезія	11
Поет	12
Пісня жінки	12
Вірність	13
Матері	13
Жнива	15
Життя в селі	16
Кінцеве	17
Вечірня	17
Країні чорного життя	18
Stony Wold санаторія	19
Чорний триптих	20
Монахія	21
На балі бувших львівських студентів	22
Старість	23
Мандрівка	24
<b>Спомини любови (1963)</b>	
Монолог	27
Мандрівка в чорну ніч	27
Останній гість	28
Причастя	28
Кінець дня	29
Осінь	29
Думки про дощ	30
Самотність	30
Червоні рожі	30
Апокрифи весни	31

Коли питатимуть за мною .....	31
Вірші про місто .....	32
Прощання з пальмою .....	33
Пробудження увечорі .....	34
Пісні любови .....	35
Її пісня .....	35
Його заспів .....	35
Довга поема .....	36
Коротка подорож .....	38
1. Місто св. Августина .....	38
2. Вірджинія .....	38
3. Південна Кароляйна .....	39
4. Джорджія .....	39
Листи .....	40
Вітри часу .....	41
Голосіння .....	42
Камінь і життя .....	42
Звичайні монологи .....	43
Цикл традиційний .....	44
1. Кривий танець .....	44
2. Кров лісів .....	44
3. Заклинання .....	45
4. Замість голосіння .....	45
5. Поляглим .....	46
Усвідомлення .....	46
Казка .....	47
<b>Вірші для Мехіко (1964)</b>	
1. Коли богам останню жертву принесли .....	51
2. І вигрівалися тіла богів .....	51
3. Ти вийшла крізь світанок .....	51
4. І ми пішли по незагоїнах землі .....	52
5. Як світла ломили над Palacio ніч .....	52
6. Попрощаймося сьогодні з містом .....	52
7. Пригадуєш, як ярмарок в Толюка .....	53
8. Час затримався тут в півдороги .....	53

9. Спекa розтопила під ногами кроки .....	53
10. Помий собі обличчя до краси .....	54
11. Попрошаймо себе в Юкатані .....	54
<b>Мандрівка тіл (1967)</b>	
Мандрівка тіл .....	57
<b>Так молодість співає</b>	
Нічні співи .....	59
Пісня незнаній .....	59
Вечір .....	60
Викликання .....	60
<b>Зустрічаючи в любовнім акті</b>	
Embattled Garden .....	61
Полудне .....	61
Третя осінь .....	62
Прийди до мене .....	62
Після розлуки .....	62
Одинока .....	63
Майже коліскова .....	63
Жертва біля криниці .....	64
Над океаном .....	64
<b>До зрівання в небуття</b>	
Краєвид 1933 р. .....	65
Процесія .....	65
Довгі дні ростуть поміж нами .....	66
Обряд літа .....	66
Подорожній .....	66
Негр сидить посеред дороги .....	67
Христос .....	67
Величання .....	68
Кам'яний парк .....	68
Діалог низу .....	69

<b>Подорож з учителем, поема, (1965-1967)</b> .....	73
<b>Заклинання, цикл, (1968)</b> .....	105
<b>Вибрані дороги, цикл, (1970-1972)</b>	
Довга подорож I.....	115
Довга подорож II.....	120
Подорож по коханнях.....	123
<b>Людина і (1972-1973)</b>	
<b>Людина і речі</b>	
Будуєш човни.....	129
Дзеркало.....	129
Драбина.....	129
Дерево.....	130
Лямпа.....	130
<b>Людина і краєвиди</b>	
Краєвиди.....	130
Схід сонця, захід сонця.....	131
Дорога.....	131
Річка.....	131
Озеро.....	131
Ліс.....	132
<b>Людина і минуле</b>	
Роки.....	132
Сліпі бандуристи.....	133
Жінки.....	133
Ярославна.....	133
Кам'яні баби.....	134
Могили.....	134
<b>Людина і людина</b>	
В кожній зустрічі.....	134

Ти перший раз любив.....	135
Тіло слабне.....	135
Дружність обривається.....	135
<b>Людина і ?</b>	
I питаєш.....	135
Ми проколені потребою любови.....	136
Останній крок.....	136
Помолимося за нього у церквах.....	136
Ти приходив.....	136
Ти ділиш з ними.....	137
<b>Любов у трьох часах, цикл, (1974-1976)</b> .....	139
<b>Передостанні вірші (1975-1980)</b>	
Погляд на себе.....	175
Дивися в обличчя мертвих поетів.....	178
До чужої жінки у стані несповна любови.....	179
Фота з летовищ.....	181
Подружжям.....	183
М вірш.....	183
Зелене світло в Ашаффенбургу.....	184
Ланчонетний триптих.....	184
Новий рік.....	186
П'ять віршів на одну тему.....	186
Стенлі Кюніцу за чаркою.....	188
Пізня весна.....	188
Ще одно фото з летовища.....	189
Фото з синами.....	189
Алфавитний показчик віршів.....	191

## Того ж автора

Крім включених тут збірок:

### Антології

"Координати", антологія сучасної української поезії на Заході, том I і II, спів-упорядник, 1969

Олекса Стефанович, "Зібрані твори", упорядник, 1975

Богдан Кравців, "Зібрані твори", том I, упорядник, 1978

### Переклади

"Плятеро і я" Х. Р. Хіменеса, 1968

"Чекаючи на Годо" С. Беккета, 1972

"Вінок цей небезпека" С. Кюніца, упорядник, 1977

"Здивований гість" Д. Ігнатова, упорядник, 1982

### Англійською мовою

"Площа янголів" Б. І. Антонича, упорядник, 1977

"Світильники саду" І. Драча, спів-упорядник, 1978

### Театр

"Дві драми", п'єси, 1968

"Театр-Студія Йосипа Гірняка і Олімпії Добровольської", упорядник, 1975

"Спомини" Й. Гірняка, упорядник, 1982